

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
ORGAAN VOOR DE MEDEDELINGEN VAN DE CENTRALE COMMISSIE VOOR DE RIJNVAART
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

21^e JAARGANG

WOENSDAG 20 MEI 1936

No. 1064

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*P. Lieftinck; N. J. Polak; J. Tinbergen; F. de Vries en
H. M. H. A. van der Valk (Redacteur-Secretaris).*

Assistent-Redacteur: L. R. W. Soutendijk.

*Redactie-adres: Pieter de Hoofweg 122, Rotterdam.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.*

*Advertenties voorpagina f 0,50 per regel. Andere pagi-
na's f 0,40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens
tarief. Administratie van abonnementen en advertenties:
Nijgh & van Ditmar N.V., Uitgevers, Rotterdam, Am-
sterdam, 's-Gravenhage. Postchèque- en giro-rekening
No. 145192.*

*Abonnementsprijs voor het weekblad franco p. p. in
Nederland f 16,—. Abonnementsprijs Economisch-Statis-
tisch Maandbericht f 5,— per jaar. Beide organen samen
f 20,— per jaar. Buitenland en Koloniën resp. f 18,—,
f 6,— en f 23,— per jaar. Losse nummers 50 cent. Dona-
teurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut
ontvangen het weekblad en het Maandbericht gratis en
genieten een reductie op de verdere publicaties.*

INHOUD.

	Blz.
HET VERLAGEN VAN SOMMIGE VASTE LASTEN door <i>J. J. Korndorffer</i>	372
Het probleem van de braakliggende kapitalen door <i>Dr. W. Hirschberg</i>	374
Phönix en Favag door <i>Dr. Felix Pinner</i> ..	375
AANTEKENINGEN:	
Discontofaciliteiten van De Nederlandsche Bank voor niet naar Nederland verscheepte goederen	377
De scheepsbouwrijverheid in Nederland	378
Nederlandsch kapitaal in Indië.....	379
De zichtbare suikervoorraden in de wereld.....	379
INGEZONDEN STUKKEN:	
Het vaste lasten-ontwerp en zijn consequenties door <i>A. J. A. Rikkert</i> met Naschrift door <i>Mr. J. Wilkens</i>	379
STATISTIEKEN	382—386
Geldkoersen — Wisselkoersen — Groothandelsprijzen — Bankstaten	

18 MEI 1936.

De achter ons liggende week is rustig verlopen. De goudonttrekkingen voor Amerika en België hebben geen invloed op de geldmarkt uitgeoefend. De omzetten zijn echter zeer gering. Het disconto voor drie-maands bankaccepten is langzaam aan tot op 2³/₁₆ pCt. teruggelopen, waarop gisteren weder een reactie tot 2³/₁₆ pCt. volgde. Call blijft ruim aangeboden op ¼ pCt. De prolongatie-rente trok een weinig aan en kwam van 1¼ op 2¼ pCt.

* * *

Op 20 Mei a.s. stelt de Minister de inschrijving open op f 30 millioen schatkistpapier.

De wisselmarkt vertoonde deze week hetzelfde beeld als de geldmarkt, eerst een terugloopen der koersen, daarna een kleine reactie. Over het algemeen was de stemming rustig. Ponden, die hier eerst tot 7.37 verbeterden liepen terug tot 7.33 om op 7.35½ te eindigen. Ook de Dollar vertoonde tegen het slot een kleine stijging, waardoor de koers, die tot 1.47½ was teruggelopen, tenslotte weder op 1.48 kwam. De \$/£ koers bleef op ca. 4.96¾ gehandhaafd.

De noteering van den Franschen Franc, die tot 9.76 verbeterde, zakte tenslotte tot 9.74¼ in. De vraag naar deviezen in Parijs blijft aanhouden. Ponden/Frs. sloten op 75.45, \$/Frs. 18.375.

Doordat De Nederlandsche Bank zich deze week bereid verklaarde weder goud voor export naar Brussel ter beschikking te stellen, is de koers van den Belga tot 25.02½ teruggelopen. Er blijft in België flink vraag naar deviezen. Marken liepen tot op 59.55 terug. In de noteering van de verschillende soorten Sperrmarken kwam maar weinig verandering. Zwitsersche Francs 47.88. Zloty 27.80.

Het agio voor Ponden op 1- en 3-maands-levering is kleiner geworden; tenslotte werd op 2¼ resp. 8 c. boven contant gehandeld. Termijndollars noteeren ½ resp. 1¼ p. report. Francs op latere levering 15 resp. 45 p. onder kassa.

De kalmere stemming heeft zich op de goudmarkt afgeteekend in lagere noteeringen. Het slot was echter iets hooger. Baren levering Londen f 1.657, levering Amsterdam f 1.656, beide eerder biedend. Eagles 2.52½, Sovereigns 12.51, Gouden Tientjes 10.21, Er blijft vraag naar gouden munten voor Fransche rekening tegen verkoopen van Fransch bankpapier. Marken bankpapier 38, Marken zilver 44¼.

HET VERLAGEN VAN SOMMIGE VASTE LASTEN.

De talrijke wijzigingen, die het oorspronkelijke wetsontwerp hebben ondergaan, hebben de oppositie niet doen verstommen. Met betrekking tot de vermoedelijke gevolgen is de toestand onoverzichtelijk en ingewikkeld, hetgeen ongetwijfeld verband houdt met de vele verschillende en vaak tegenstrijdige belangen, waarmede de Wetgever heeft rekening te houden. De aanvankelijke bedoeling — huurverlaging — beheerscht het wetsontwerp niet.

Het middel, dat de Regeering toepast om tot huurverlaging te geraken, n.l. het verlagen der vaste lasten, is daartoe het meest aangewezen middel; de oordeelvellingen van de verschillende groepen belanghebbenden, aangaande de wijze van toepassen van dat middel, loopen echter sterk uiteen.

Verlaging van huren door verlaging van vaste lasten is denkbaar door:

A. vermindering van kapitaalslasten — dus door opoffering van de zijde van de huiseigenaren en (of) de geldgevers op hypotheecair onderpand, inclusief de pandbriefhouders;

B. beperking van overheidslasten, in de eerste plaats dus door opoffering van de zijde der Overheid.

A. Het wetsontwerp, indien tot Wet verheven, zal, naar zich laat aanzien, de verschillende categorieën belanghebbenden niet op gelijke wijze treffen. De huiseigenaren krijgen nog een duw in de verkeerde richting, voor zover de gedwongen huurverlaging niet mocht worden goedge maakt door het verlagen van de vaste lasten; hun verlies zal ten deele een gevolg zijn van het surplus aan ondernemingsgeest en initiatief hunner medehuiseigenaren, de bouwondernemers (woningsurplus) en van onvoldoend inzicht en begrip ook van de andere bij woningbouw betrokkenen: hypotheekbanken, gemeenten, enz. Dat neemt niet weg, dat er nog altijd groepen huiseigenaren schijnen te zijn, die op winst zitten, n.l. de oorspronkelijke bezitters van huizen uit den goedkoopsten tijd.

De hypotheekbanken, die eveneens debet zijn aan den tegenwoordigen toestand, o.a. ook doordat zij doorgestaan zijn met het financieren van den bouw van nieuwe huizen, toen daaraan geen behoefte meer bestond en die gedurende tal van jaren zeer aanzienlijke winstuitkeeringen hebben verricht, zullen bovendien nu belangrijk worden bevoordeeld, enkele banken misschien uitgezonderd; ook hier loopen de belangen uiteen.

De pandbriefhouders zullen een groot deel van den druk hebben te doorstaan. Voor hen daalt de rente, niettegenstaande het voor hen toegenomen risico, tot beneden die van staatsschuld (koers der 4 pCt. staats-schuld is beneden pari), hoewel deze categorie belanghebbenden — d.z. de bescheidenen, niet winstbegeerige beleggers — het minst bij het onderwerp zijn betrokken, althans niet rechtstreeks; de lijn van den minsten weerstand loopt echter via hen.

De huren en daar gaat het om, hebben zich intussen reeds voor een belangrijk deel aangepast, ook zonder verlaging der kapitaals- en andere vaste lasten. Deze natuurlijke aanpassing kon uiteraard niet regelmatig plaats vinden, is n.l. niet algemeen, zal misschien ook niet steeds ver genoeg gaan en heeft tot nu toe in hoofdzaak ten koste van de huiseigenaren plaats gevonden. Echter is niet alleen aanpassing noodig in den vorm van lagere huren en van het verkrijgen van een sluitende huisexploitatie op grondslag van de verlaagde huren, maar eveneens is een eisch het herstel van een evenwichtigen toestand tusschen de verschillende groepen belanghebbenden, een toestand dus, waarbij niet de eene groep benadeeld wordt ten bate van de andere en de verschillende groepen zich als tegenstanders of vijanden beschouwen.

De nieuwe wet zal intusschen den toestand nog ingewikkelder maken, daar men ook met de financiële positie van den huurder en de draagkracht van den verhuurder zal rekening houden, m.a.w. omdat het verlagen der hypotheekrente niet gelijkmatig over de geheele linie zal plaats vinden. Tevens zal de wettelijke hulp nieuwe onbillijkheden medebrengen, daar deze hulp in zekeren zin een premie, een bevoorrechtiging vormt voor menschen met minder goed beleid, boven menschen met sterk verantwoordelijkheidsgevoel en minder winstzucht, die zich staande konden houden door hun bekwaamheid, zuinigheid en voorzichtigheid in vroegere jaren.

De wettelijke verlaging van de hypotheekrente tot 4½ pCt. is uiteraard geen voldoende hulp, komt bovendien slechts aan een beperkte categorie van debiteuren ten goede; de geldgevers zijn bovendien vrij een hogere rente te bedingen voor hypotheeken, na 1 Juli 1935 tot stand gekomen.

Er van uitgaande, dat de kapitaalslasten de meest bezwarende zijn, n.l. het grootste deel van de exploitatie-opbrengsten vereischen, zeer zeker bij huizen niet gebouwd op eigen grond, lijkt het verlagen van kapitaalslasten volgens de beginselen van het wetsontwerp, in de tegenwoordige tijdsomstandigheden nu alles in wanorde is en de vroegere verhoudingen geheel zijn verstoord, niet voldoende. De fout ligt ten deele in de zucht, de hypotheekbanken te ontzien, zelfs te bevoordeelen, in plaats van deze een belangrijke rol te doen spelen bij het streven om op een lager kostenpeil, bij lagere huren dus, tot een sluitende exploitatie van huizen te geraken, zonder den huiseigenaren hun bezit grootendeels te ontnemen. Bovendien is het steunen van te zwakke banken geen eisch om tot een gezond hypotheekbankwezen te geraken, eerder het tegendeel.

B. Met de andere categorie van vaste lasten, n.l. de overheidslasten — opcenten grondbelasting, personeel (factor huurwaarde), canon, straat- en andere belastingen, waterleiding- en andere tarieven, enz. staat het eenigszins anders. Hoewel deze lasten niet van zoo'n overwegenden invloed zijn als de kapitaalslasten, is de stelling zeer goed te verdedigen, dat het kwaad toch voor een belangrijk deel bij de gemeenten schuilt, daar het aldaar van meer blijvenden aard is, — verbetering raakt rechtstreeks de financiën van de gemeenten.

Tegen verlaging van den canon kunnen de gemeenten aanvoeren, dat, waren indertijd de gronden verkocht in plaats van in erfpacht uitgegeven, de koper zonder morren den toenmaligen hoogen koopprijs zou hebben betaald, dat dan van dien koopprijs voor de koopers nu een deel zou zijn verloren gegaan en dat er daarom geen aanleiding bestaat om voor den erfpachter genoeg te nemen met een lageren verkoopprijs, d.w.z. dezen boven den koper te bevoordeelen, overwegende dat de canon nu eenmaal den grondprijs moet dekken. Ook bij handhaving van den canon, nadat conversie plaats vond van de leeningen, waaruit indertijd de aangekochte en vervolgens in erfpacht uitgegeven gronden zijn gefinancierd, genieten de gemeenten dus geen extra-voordeel, dat zij niet reeds voorheen bij verkoop hadden kunnen deelachtig worden. De gemeenten incasseeren dus in latere jaren slechts den hoogen verkoopprijs van voorheen.

Dit uitgangspunt is op zichzelf niet onjuist, maar daarmede is men niet klaar, immers de gronden, die indertijd door de gemeenten zijn verkocht, hebben zich wel geleidelijk aan de gewijzigde toestanden aangepast, in den zin van goedkoop te zijn geworden en die waardevermindering heeft nu bijgedragen tot het exploiteeren van woningen tegen lagere huren; bij de indertijd verkochte gronden heeft dus aanpassing plaats gevonden, volgens velen zelfs in te sterke mate.

Het erfpachtstelsel echter belet dergelijke aanpassing. Het vasthouden van de gemeenten aan den

oorspronkelijken canon, komt neer op het vasthouden aan de vroegere, echter reeds ten deele verloren gegane waarde en dwingt tot het zoo lang mogelijk exploiteeren van woningen op den grondslag van die vroegere, tegenwoordig te hooge waarde. Het erfpachtstelsel der gemeenten houdt dus de door de Regeering gewenschte aanpassing tegen. Echter had het eenigszins op den weg der gemeenten gelegen, na conversie van leeningen, waaruit in erfpacht uitgegeven gronden zijn gefinancierd, de rentewinst ten bate te brengen van de erfpachters, m.a.w. eveneens bij te dragen tot de vereischte aanpassing waartoe, onmiddellijk na de conversie, mogelijkheid was ontstaan; de bestaande toestand gelijkt veel op rente-arbitrage.

De toestand is in werkelijkheid ingewikkelder dan uit het bovenstaande zou zijn op te maken; in den canon nl., dus ook in de huren, schuilen dikwijls aanzienlijke kosten van plantsoenen, pleinen en zeer breede wegen, die niet bestemd zijn voor de huiseigenaren, ook niet voor de aan- en omwonenden en waarmede het nageslacht gebaat zal worden tot in lengte van dagen. Eveneens is een factor bij het beoordeelen van de mate, waarin de gemeenten naar billijkheid behooren te deelen in het verlagen van de vaste lasten, dat de indertijd aan woningen gestelde, hoog opgevoerde eischen de huren moesten opdrijven, dat dus nu, na gedaalden levensstandaard, de huizen te duur zijn.

Ook met betrekking tot de gemeentebelastingen op onroerend goed, treft men dikwijls het tegengestelde van aanpassing aan. Is het niet allermalst, dat tot voor kort hypothecaire crediteuren van debiteuren, die tot het uiterste waren gebracht, smeekbeden ontvingen tot verlaging van rente, bijv. op grond van verhooging van de straatbelasting?

En is inzake de gemeentelijke tarieven niet het minste, wat de gemeenten behooren te doen, rekening te houden met de verlaging, die de loonen ondergingen, welke in die tarieven zijn verwerkt en deze eveneens te herzien in overeenstemming met de verlaging, die de rente van de leeningen onderging, waaruit de bedrijven worden gefinancierd?

En ligt het niet voor de hand, dat men de „verhoging” van belastingen op huizen, zooals opcenten op de personeele belasting naar de huurwaarde, opcenten op de grondbelasting, enz. enz. weer ongedaan maakt en den toestand herstelt van een aantal jaren geleden?

De openbare lasten drukken in niet onbelangrijke mate de exploitatie der hypothecaire onderpanden en, daar de waarde van onroerend goed te stellen is op de gekapitaliseerde netto-opbrengst, dragen de overheidslasten in de tegenwoordige tijdsomstandigheden bij tot het verminderen van de waarde der gebouwde eigendommen, d.w.z. dat den huiseigenaren hun eigendom ten deele wordt ontnomen, dat de hypotheek in gevaar worden gebracht en dat het verlagen van de huishuren wordt bemoeilijkt. Het voortdurend opdrijven van de overheidslasten, indien deze van blijvende aard zijn, vormt feitelijk een soort kapitaalsheffing.

Wil men het kwaad bij den wortel aantasten, dan is het noodig ook de openbare lasten over de geheele linie, blijvend en in belangrijke mate te verlagen, waardoor alle groepen belanghebbenden zullen worden gebaat, niet de eene groep zal worden bevoordeeld ten koste van de andere. Het is niet voldoende hier en daar een greep te doen, waar de nood het hoogst is, maar het is noodig te streven naar gezondmaking van het hypotheekwezen in ruimen omvang en daarbij rekening te houden met de bouwnijverheid. De ontwerp-wet heeft echter ook bij het verlagen van de overheidslasten rekening gehouden met *persoonlijke* omstandigheden, ditmaal van den erfpachter; van een algemeene verlaging van den canon zal dus geen sprake zijn. Evenals bij het verlagen van de kapitaalslasten, schuilt hier in den

opzet iets halfs, dat bovendien den toestand nog ingewikkelder maakt. Bij een definitieve verlaging van de pandbriefrente over de geheele linie behoort het verlagen van de hypotheekrente, eveneens over de geheele linie (tot een bepaalde grens) en behoort ook het verlagen van de huren over de geheele linie (met bepaalde grenzen); — in dien gedachtengang zal ook het verlagen van de overheidslasten over de geheele linie toepassing moeten vinden. En de verlaging zal zich behooren uit te strekken over alle lasten, die in de laatste jaren nieuw zijn geheven of verzwwaard, dus ook over verhoogde opcenten van grond- en personeele belasting (factor huurwaarde), straatgeld, assurantiebelasting, precario, enz. enz.

Men zal echter zeggen: A l'impossible nul est tenu, — de gemeenten zitten ook aan het plafond. De ontwerp-wet biedt de gemeenten compensatie voor het verlagen van den canon in bepaalde en slechts zeer beperkte omstandigheden. De erfpachter moet nl. niet kunnen betalen, moet zich een verlaging van huur hebben laten welgevallen en aannemelijk kunnen maken, dat hij uitsluitend, of nagenoeg uitsluitend, tengevolge van de huidige tijdsomstandigheden niet in staat is de contractuele erfpacht te voldoen. Veel moet men dus vermoedelijk niet van de verlaging der erfpacht verwachten. Overigens, ter aanpassing van de andere overheidslasten, is de compensatie slechts perspectief, welk perspectief zeer teleurstellend zal kunnen blijken. Inzake de verlaging van waterleiding- en andere tarieven hebben de gemeenten feitelijk reeds compensatie genoten in den vorm van verlaging van de rente en de loonen, waarnaar de tarieven oorspronkelijk zijn berekend. Die bate is evenwel, in het algemeen, voor andere doeleinden gebruikt. En toch is verlaging noodig over de geheele linie; bovendien kan compensatie, in den vorm van verhooging van de personeele belasting, zelfs in verkeerde richting voeren, nl. tot verzwaring van de zakelijke lasten.

Vooropgesteld nu, dat men het verlagen van de vaste lasten uitdrukkelijk wenscht, zelfs ten koste van de rechten van derden, ware te overwegen, dat de Wetgever de gemeenten tot een algemeene verlaging in staat zou stellen, door, in geval het heffen van de 10 nieuwe opcenten op de gemeentefondsbelasting geen voldoende compensatie mocht blijken, het heffen toe te staan, voor den tijd van 5 jaren, van een jaarlijks verminderende belasting op de coupons der gemeentelijke obligatiën en tot het volle bedrag, waarmede de rente dier obligatiën het percentage 4½ overtreft.

De Regeering heffe zelf die tijdelijke aanpassingsbelasting en keere aan elke gemeente de opbrengst uit van de belasting op de coupons van de leeningen van die gemeente, uiteraard uitsluitend ter verlaging van de lasten op gebouwde eigendommen. Zoo mogelijk verdwijnen blijvend alle nieuwe lasten en alle verhoogingen van op de huiseexploitatie drukkende lasten, niet alleen die, welke sedert 1 Jan. 1931 tot stand kwamen, doch men ga nog verder terug, zoo noodig tot 1914.

De tijdelijke aanpassingsbelasting worde slechts gedurende twee jaren tot het volle bedrag geheven, verminderde vervolgens jaarlijks met een vierde gedeelte, zoodat de obligatiehouders na 5 jaren weder hun tegenwoordige rente zullen genieten, voor zover gedurende deze 5-jarige periode geen normale conversie zal hebben plaats gevonden. De gemeenten zullen zich in die periode moeten aanpassen aan hare afnemende inkomsten uit vaste lasten.

Een dergelijke belasting, ter versnelling van het tempo van aanpassing, lijkt misschien van ingrijpenden aard. Zij is echter slechts een tijdelijke crisismaatregel — het opheffen vangt reeds aan na twee jaren — en dus zeer tam, vergeleken met de voornemens van de Regeering inzake het definitief verlagen van de pandbriefrente, bovendien tot een lager peil. En de maatregel is heel weinig ingrijpend, in

vergelijking met semi-revolutionnaire denkbeelden als aantasting van hoofdsommen, devaluatie, enz. Bovendien is hier van toepassing het argument voor het verlagen van de pandbriefrente, dat men in de Memorie van Antwoord op het vaste lasten-ontwerp aantreft, nl. dat, zonder de van buiten komende oorzaken van het vorige jaar, het proces van rentedaling zou zijn voortgeschreden, dat dan normale conversie der pandbrieven zou hebben kunnen plaats vinden, de pandbriefhouders dus nu door de gedwongen renteverlaging eigenlijk niet zouden achteruitgaan. In dat verband ging het argument echter niet op, daar het gedurende het grootste gedeelte van het vorige jaar door verschillende oorzaken, o.a. ook het wantrouwen, voortspuitende uit het dalen van de waarde van het onroerend goed, toch geen conversie van pandbrieven op groote schaal mogelijk zou zijn geweest. Maar het argument gaat wél op ten aanzien van de gemeentelijke obligatiën. Men kan aannemen, dat, zonder de bekende gebeurtenissen van het vorige jaar, de rente der gemeenteleeningen nu reeds verlaagd zou zijn, althans voor een aanzienlijk deel.

Uiteraard is tegen het boven aangegeven denkbeeld van allerlei in te brengen. In den toestand, waarin ons land verkeert, zijn echter tegen elken ingrijpenden maatregel gegronde en zeer ernstige bezwaren in te brengen. Het gaat er slechts om, wat het zwaarst moet wegen. De Regeering heeft er zich nu eenmaal toe gezet, via verlaging van vaste lasten, tot verlaging van huren te komen, ten einde o.a. ook daardoor te kunnen geraken tot lagere loonen (en steunnormen). En daaruit kan, op haar beurt, verlaging van kostprijzen volgen, die kan bijdragen tot herstel van het bedrijfsleven. Wil men dat alles, dan aanvaardt men de, bij voorkeur, tijdelijke maatregelen, die daartoe vereischt zijn.

Het stelselmatig, over de geheele linie en in belangrijke mate verlagen, niet alleen van de kapitaalslasten, maar ook van de openbare vaste lasten, zal op natuurlijke wijze ten bate komen van de huurders, van de eigenaars van huizen, van de hypotheekbanken en indirect, van de pandbriefhouders; geleidelijk zal op deze wijze de normale verhouding tusschen de verschillende groepen belanghebbenden zich kunnen herstellen, — ook met lagere huren zal dan op nieuw evenwicht in de exploitatie van huizen kunnen ontstaan. ⁴⁾ J. J. KORNDORFFER.

⁴⁾ In zekeren zin los van de strekking van dit artikel, nog het volgende.

Een eigen huis, in het bijzonder wanneer het niet bezwaard was, gaf tot voor kort den bezitter met geringe middelen een gevoel van veiligheid, ook voor de toekomst, werd uit dien hoofde eveneens beschouwd als een begeerlijk goed om na te laten. Dat gevoel is, voor zoover de huizen waren gebouwd op erfpachtgrond, misplaatst gebleken. Verbetering van het stelsel, ook zonder principiële wijziging, ware mogelijk door bij de uitgifte in erfpacht, en ook tusschentijds, den erfpachter gelegenheid te geven de contante waarde van de onverschenen termijnen in eens, of in enkele termijnen, af te doen. De contante waarde ware daarbij te berekenen naar de rente, naar welke de canon is berekend. De voordeelen voor de gemeente zouden dezelfde blijven, de positie van den huiseigenaar, van den bescheiden bezitter en spaarder, zou echter meer verzekerd zijn.

HET PROBLEEM VAN DE BRAAKLIGGENDE KAPITALEN.

Volgens de klassieke conjunctuurtheorie bestaat er een bepaalde volgorde van conjunctuurperiodes: opleving, hoogconjunctuur, crisis en depressie. Dit typisch verloop werd sedert 1929, ten minste in de landen van het goudblok, niet bevestigd. Hier is veeler de hoogconjunctuur geleidelijk in de depressie overgegaan, en met de crisis, een credietcrisis, eindigt de ontwikkeling. Dit eigenaardige verloop, waarvan de oorzaken (voor alles vertraagde werking van wereldeconomische invloeden op de volkshuishoudin-

gen als gevolg van het moderne protectionisme) hier niet nader kunnen worden onderzocht, heeft tengevolge gehad, dat de depressie haar kapitaalvrijmakende werking in bijzonder sterke mate kon ontplooiën, zonder dat tevoren evenredige kapitaalvernietigingen plaats hadden, zooals bij een acute crisis. Maar het zeer ongewenschte gevolg van het uitblijven van de crisis voor den aanvang van de depressieperiode was, dat de aanpassing van prijzen en kosten aan het wereldniveau zich buitengewoon langzaam en traag heeft voltrokken, terwijl een crisis dit in korten tijd zou hebben teweeggebracht. Daardoor werd ook de duur van de depressieperiode in ongewone mate verlengd; zij duurt in de landen van het goudblok nog voort, terwijl de wereldconjunctuur zich reeds weder in opwaartsche richting beweegt. Een dergelijke depressieperiode maakt niet alleen kapitalen vrij, doch werkt als het ware terugstootend; zij verlamt den lust tot investeren geheel, zij maakt steeds verdere liquidatie van goederenvoorraden noodzakelijk, steeds grootere ontvricting van de creditverhoudingen. Het onttrekken van zulke enorme kapitalen uit het bedrijfsleven heeft echter zeer ongewenschte gevolgen en vormt een van de grootste gevaren van de huidige situatie.

De abnormale kapitaalvrijmaking heeft zeer eigenaardige, vroeger niet of althans niet in gelijke mate bekend geworden verschijnselen te zien gegeven. Zij is de eigenlijke oorzaak van het rusteloos stroomen van kapitalen van het eene land naar het andere en van de eene valuta in de andere. Het moderne verschijnsel van de kapitaalvlucht is uitsluitend te verklaren uit het bestaan van dergelijke kapitaalmassa's, waarvoor geen emplot te vinden is. Door het liquide blijven van zoo groote kapitalen zijn ook de circulatiebanken gedwongen abnormaal groote goudreserves aan te houden. Terwijl het goud vroeger in het internationale verkeer slechts af en toe voor het vereffenen van betalingsoverschotten diende, is het tegenwoordig het medium voor massale kapitaaloverboekingen geworden. Ook het creditapparaat moet zich op geheel andere wijze dan vroeger op de liquiditeitsbehoeften instellen, ten koste van de winstmogelijkheid. Renteverschillen hebben hun nivelleerende werking volkomen verloren; het kapitaal stroomt niet meer naar landen met een hoogen rentevoet, doch meent meerdere zekerheid te vinden in de landen met een overvoerde geldmarkt.

Indien de kapitaalvrijmaking zich nu zou beperken tot het normale proces van liquide waarden, hetwelk elke langdurige depressieperiode tengevolge moet hebben, dan zou men haar wellicht onvermijdelijk kunnen noemen. Zij gaat echter veel verder. De spanningen, welke in het prijs- en kostenniveau tusschen de landen van het goudblok en de landen met gedeprecieerde valuta zijn ontstaan, hebben een latente vrees voor devaluatie tengevolge gehad, welke zich van tijd tot tijd en door verschillende oorzaken steeds weder openbaart. De „aanvallen” op de goudvaluta's behooren als het ware tot het beeld van de huidige situatie.

Deze vrees voor devaluatie wordt echter oorzaak van een tweede en zelfstandig liquidatieproces. Vooral Frankrijk wordt hierdoor tegenwoordig in sterke mate getroffen. Terwijl vaste rentedragende fondsen in normale depressieperiodes het meest gezocht zijn, omdat de industriële winstkansen verminderd zijn, worden tegenwoordig de Fransche staatsleeningen in groote hoeveelheden door het publiek verkocht, teneinde op die manier middelen voor kapitaalvlucht te verkrijgen. Een dergelijk abnormale kapitaalvrijmaking moet echter het staatscrediet ernstig schokken. Het is de vraag of dit proces, dat op den duur eenvoudig niet te dragen is, langs anderen weg dan door devaluatie te remmen zal zijn. Onverschillig of men een devaluatie ook om andere redenen gewenscht acht of niet, is zij in elk geval het zekerste middel tot herstel van het geschokte vertrouwen. Al-

leen het in omloop brengen van gouden munten zou misschien psychologisch dezelfde uitwerking hebben en zou waarschijnlijk minder goud vereischen, dan tegenwoordig tot steun van de valuta in een periode van kapitaalvlucht door de centrale bank moet worden afgegeven. Maar zij strandt in Frankrijk, zooals althans van overheidswege wordt verklaard, op de capaciteit van de staatsmunt!

Indien men de toestanden, welke na depreciatie op de kapitaalmarkt kunnen ontstaan, zuiver beschouwt, dan moet men tot de volgende resultaten komen. De devaluatie zal alle landen, welke het vrije betalingsverkeer hebben behouden, uit het oogpunt van „veiligheid” weder op dezelfde basis plaatsen. Dat zal echter tengevolge hebben, dat de gevluchte kapitalen op groote schaal naar hun oorspronkelijke landen terugkeeren, dat de particuliere goudoppottingen verdwijnen en dat dit goud tot de circulatiebanken terugkeert.

Op dat tijdstip zal het vraagstuk van het vrijkomen kapitaal echter eerst in vollen omvang blijken. Een verzwakt bedrijfsleven, een ingekrompen productie ziet zich plotseling geplaatst tegenover een veel te groote hoeveelheid geld, welke nieuwe toepassingsmogelijkheden zoekt. Dit zal niet alleen leiden tot sprongsgewijze koersstijgingen der leeningen en tot nieuwe groote conversies in de landen van het goudblok, doch zal een algemeene scherpe daling van het renteniveau tengevolge hebben. Het zal deze landen echter bovendien in staat stellen hun schulden nominaal te verhoogen, zonder dat hun rentelast in dezelfde mate stijgt. Deze schuldvermeerdering zal om twee redenen noodzakelijk blijken te zijn: in de eerste plaats moeten de staten trachten ook conjunctureel aansluiting aan het verhoogde bedrijvigheidspeil van de oude devaluatielanden te vinden, waartoe staatsopdrachten onontbeerlijk zijn; voorts verdient het aanbeveling den belastingdruk sterk te verminderen, opdat het particuliere bedrijfsleven beter kan concurreren en meer kan verbruiken. Deze schuldvermeerdering in een periode van buitengewoon sterke behoefte aan beleggingsmogelijkheden en van dalende rentevoeten is niet alleen verantwoord, doch uit conjunctuurpolitiek oogpunt zelfs hoogst gewenscht. Een enorme overvloed aan geld zal, ondanks de creditbehoefte van den Staat, vermoedelijk ook na de devaluatie nog geruimen tijd blijven bestaan, totdat de opleving van het bedrijfsleven geleidelijk een normaleren toestand schept. Want terwijl vóór de devaluatie een enorme oppotting van kapitaal plaats had, en dus eenvoudig als geld was uitgeschakeld; zal dit kapitaal na de devaluatie, nog vermeerderd met devaluatiewinst, weder beschikbaar zijn.

Een tegengestelde invloed zal de terugkeer van de gevluchte kapitalen op die landen uitoefenen, welke tevoren de grootste aantrekkingskracht hadden. Het sterkst zullen daardoor wel de Vereenigde Staten worden getroffen. De goudstroom, welke sedert het begin van 1935 naar de Vereenigde Staten was gericht, kwam slechts in geringe mate voort uit handelsoverschotten en vorderingen, doch werd in hoofdzaak door de Europeesche kapitaalvlucht veroorzaakt. De Amerikaansche aandeelenhousse zou voor een belangrijk deel door het Europeesche kapitaal gefinancierd kunnen zijn. Het is waarschijnlijk, dat een groot deel van deze kapitalen aan zijn vroegere bestemming zal worden onttrokken. Of dit tot groote koersverliezen voor de aandeelen zal leiden zal ervan afhangen, of men in staat is, den schok van de repatriëring door creditschepping in Amerika zelf op te vangen, waarvoor — men denke slechts aan den buitengewoon lagen stand van de makelaarsleeningen — een groote marge bestaat, en of de ontwikkeling van de Amerikaansche conjunctuur nog voldoende reserves biedt, om nieuwe groepen koopers aan de aandeelenmarkt toe te voeren. Het is ook niet uitgesloten, dat de Amerikaansche Regeering zal trachten zich eenigen tijd door een opnieuw loslaten van

den wisselkoers aan de groote terugvloeiing van de goudvoorraden te onttrekken.

Ook België zal er op voorbereid moeten zijn, dat het na een gedwongen conversie buitengewoon hooge koerspeil van zijn staatsleeningen, dat stellig voor het grootste deel aan de uit het buitenland gevluchte kapitalen te danken is, door repatriëring zal worden gedrukt en dat de kwaliteitsverschillen, welke voorzichtige beleggers vroeger tusschen Belgische en Nederlandsche, resp. Zwitsersche leeningen maakten, weer in de waardeering tot uitdrukking zullen komen. Weinig of niet zullen daarentegen Engeland en de Scandinavische landen door de repatriëringen van de kapitalen worden getroffen. Engeland heeft in zijn schommelende valuta een uitstekend middel, om de invloeden van de internationale kapitaalverschuivingen van de binnenlandsche markt te weren, en de economische opleving, welke het sedert jaren te zien geeft, is zoo langzaam en gestadig gegroeid, dat de kapitaalcracht van het land zelf voor zijn financiering in hoofdzaak voldoende was, temeer waar het verbod van buitenlandsche emissies gedurende langen tijd practisch den uitvoer van kapitaal heeft verhindert.

De problemen, welke de vrijmaking van kapitalen en de kapitaalvlucht aan de wereld en vooral aan de goudbloklanden stelden, waren zeer moeilijk op te lossen. Het overwinnen van deze moeilijkheden was echter mogelijk, omdat het bedrijfsleven met uitzondering van de perioden van acute kapitaalvlucht uit zichzelf deze kapitalen heeft afgestooten, en ze later niet meer noodig had. De tendens tot oppotting deed in zooverre geen werkelijk gebrek aan kapitaal ontstaan. Veel moeilijker zullen de vraagstukken zijn, welke een weder actief worden van deze rustende koopkracht aan de wereld zal stellen. Of dit nieuwe verstoringen van het internationale betalingsverkeer, of inflationistische creditvergrootingen, of verkeerde beleggingen van ernstigen aard, welke in ieder geval door de economische autarkische oorlogspsychose in vele landen worden begunstigd, tengevolge zal hebben, is niet met zekerheid te zeggen. Ongetwijfeld zal echter het zonder wrijvingen weer inschakelen van deze werkloze kapitalen in het economisch proces tot de moeilijkste opgaven van de thans nog in depressie verkeerende staten behooren.

Dr. W. HIRSCHBERG.

PHÖNIX EN FAVAG.

Uiterlijke overeenkomst — innerlijk verschil.

Het ligt voor de hand het geval Phönix, dat sedert eenige weken niet alleen de financieele belangen, maar ook de politiek van het Donaugebied dreigt te schokken, met het geval Favag te vergelijken, en van deze gelegenheid is dan ook in de pers rijkelijk gebruik gemaakt. Ongetwijfeld zijn er ook enkele opmerkelijke punten van overeenkomst in de beide gevallen. Als zoodanig doen zich aan den toeschouwer op het eerste gezicht in het bijzonder voor de vrijwel onbeheerschte expansie van de beide concerns en verder de ver doorgedreven gewoonte, het verzekeringsbedrijf aan te vullen met financieele en speculatieve zaken, die vreemd zijn aan het verzekeringsbedrijf.

Wanneer men nader toeziet, zal men evenwel zeer spoedig tot de gevolgtrekking komen, dat dit slechts uiterlijke punten van overeenkomst zijn. In alle andere opzichten, althans wat de innerlijke structuur betreft, verschilt het systeem Phönix geheel van het systeem Favag; als organisaties, die op hetzelfde gebied werken, zijn zij als het ware antipoden. Ook de inspiratieve persoonlijkheden, *Dumcke* van de Favag (Frankfurter Allgemeine Versicherung) en *Berliner* van de Weensche Phönix, hebben eigenlijk slechts den drang naar ongebreidelde expansie met elkaar gemeen en daarenboven het lot, dat de dooien gestichte en geheel op hun inzicht rustende organisaties den dood van deze autonomisten niet lang overleefden.

Afgezien van deze formeele overeenstemming zijn echter bijna geen grootere tegenstellingen mogelijk dan tusschen deze beide ondernemendé persoonlijkheden. Dumcke, de man van den achtergrond, deed zijn gewaagde zaken met een zwijgzame ondoorzichtigheid, die in de oogen van de groote geldmachten, ja zelfs van de doorgewinterde concurrentie ook nog soliditeit suggereerde, toen de fundamenten van het geweldige concern reeds waren ondermijnd. Terwijl Dumcke voor onderhandelingen en uiterlijke representatie graag anderen bestemde, vocht Berliner altijd in de vuurlinie. Hij vereenigde niet alleen alle draden in zijn hand, maar hij was, hoe wijd vertakt zijn concern ook mettertijd werd, op alle belangrijke punten tegenwoordig, onderhandelde en behandelde alles persoonlijk. Niemand anders dan de zijn aanwijzingen blindelings opvolgende procuratiehouder van het concern moet buiten hem een voorstelling van geheel de structuur en de latere vernietiging van de zaken hebben gehad.

Dat waren de tegenstellingen van de persoonlijkheden, in welk opzicht echter verschillen de systemen? Bij de Favag was, wanneer men haar systeem tot een korte formule wil terugbrengen, het verzekeringswezen een zaak op zichzelf en het financieringswezen een andere. Men zal zich herinneren, dat in den tijd, toen Dumcke in zijn geluiddicht gesloten werkkamer te Frankfurt het spinneweb van zijn financieele transacties voortdurend verder uitstap, de groote conjunctuur van de financieele credieten op korten termijn bloeide. Zij waren voor potente Deutsche concerns destijds vlot verkrijgbaar, zelfs werden zij genomen groote firma's door buitenlandsche en binnenlandsche bankiers formeel opgedrongen. De groote verleiding, op den nimbus van zijn oude en gerenommeerde verzekeringsfirma honderden millioenen aan crediet te kunnen opnemen, was een man gelijk Dumcke niet in staat, te weerstaan. Hij zou dit geld voor zijn eigen verzekeringsbedrijf niet nodig hebben gehad, hij moest er eerst emplooi voor zoeken. Hij vond dit in vermetele en ingewikkelde transacties in bouwterreinen, in bank- en industriezaken, die met behulp van ondermaatschappijen zoo ver van de kernmaatschappijen van het verzekeringsbedrijf af georganiseerd werden, dat het verband voor buitenstaanders langen tijd niet zichtbaar was. Maar deze, zij het niet wat het risico, dan toch wat de organisatie betreft, zuivere scheiding tusschen het eigenlijke verzekeringsbedrijf en de financieele transacties van de Favag had ondanks allen tegenspoed het gunstige gevolg, dat in het bijzonder in het personeelverzekeringsbedrijf de door de Deutsche controleerende lichamen effectief gecontroleerde, volgens de Deutsche normbepalingen correct belegde dekkingen vrijwel volledig intact waren gebleven. Het eigenlijke verzekeringsbedrijf liet zich zonder moeite uit de nauwelijks doordringbare woestijn van financieele operaties elimineeren en zonder groote schade voor de verzekerden naar andere draagkrachtige verzekeringsinstellingen overbrengen. Het volle gewicht van de verliezen kwam neer op de voornamelijk buitenland-sche credietgevers.

De oude dekkingstekorten.

Geheel anders heeft zich de situatie bij de Phönix ontwikkeld. De zijweg van de financieele zaken liep hier niet gelijk bij de Favag onorganisch naast den hoofdweg van het eigenlijke verzekeringsbedrijf, maar zijn oorsprong lag in dit bedrijf zelf. De waarheid is namelijk, dat de dekkingssubstanties, waarvan het ontbreken thans gebleken is, in werkelijkheid nooit in voldoende omvang om aan alle verzekeringsverplichtingen te voldoen aanwezig waren geweest.

De Phönix was nooit een verzekeringsmaatschappij met oude traditie, met gevestigde, organisch geleede en toenemende verzekeringsportefeuille geweest. De oude groote concerns beschouwden haar als indringster. Om groot te worden, bovendien nog in een tijd,

waarin het vroeger compacte Oostenrijk-Hongaarsche economische gebied uiteenviel, moest het zich bedienen van *nieuwe methoden*, moest het vindingrijk zijn in de constructie van nieuwe verzekeringsmethoden. En dat was een probleem, dat een bewegelijke, combineerende geest gelijk dien van dr. Berliner prikkelde. Aanvankelijk gelukten hem ook eenige effectrijke pogingen. In den oorlogstijd bijv. ontwikkelde hij een bijzondere levensverzekering met oorlogsrisico. Dergelijke nieuwe constructies en zijn beheersching van de groote internationale financieele techniek maakten hem in het klein geworden Oostenrijk tot een financieel expert van grooten vorm en tot vertrouwensman van alle Regeeringen van na den oorlog, niet alleen in Oostenrijk zelf, maar in alle successiestaten. Dat in bijna al deze landen de contrôlewetten op de particuliere verzekeringsbedrijven niet in overeenstemming met onzen tijd zijn ontwikkeld, of — gelijk dit met de reeds in het jaar 1921 afgekondigde Oostenrijksche regeling betreffende de premiereservevorming het geval was — min of meer op papier bleven staan, was in hoofdzaak een „succes” van de persoonlijkheid van Berliner en van diens invloed. Zulk een overheerschende persoonlijkheid, zoo heette het dikwijls in de kringen, die hadden moeten controleeren of gecontroleerd hadden dienen te worden, is meer waard dan de beste dekkingsregeling.

Achter de coulissen zagen de dingen er echter anders uit. Wanneer een van de deelnemende ministers van financiën onverwacht geld noodig had en het langs normalen weg niet kon krijgen, dan was zeer dikwijls Berliner de redder, die met raad en daad bijspiong, en dien niet zelden bewonderenswaardige coups gelukten. Natuurlijk mocht een zoo nuttige en invloedrijke kracht niet door kleingeestige contrôle „gehinderd” worden. De Phönix heeft aan de financieele transacties, die uit dergelijke hulpacties voor geldhongerige fiscus voortvloeiden, nu en dan veel geld verdiend, er echter tenslotte ook veel geld aan verloren. Want in den tijd, waarin de transferafrsluitingen en moratoria opkwamen, verminderde de waarde en in het bijzonder de bruikbaarheid van de panden, die Berliner voor zijn transacties in handen had gekregen, bijna tot niets.

De noodzakelijkheid van expansie en financieele transacties.

Welke rol speelden echter deze financieele transacties in de zakelijke calculaties van de Phönix zelf? Het was misschien ook waar, dat Berliner evenals Dumcke met magnetische kracht tot de financieele transacties werd aangetrokken, omdat hij een financier uit hartstocht was en zijn combineerende geest geen voldoening vond in de uitsluitende bezigheid met de nuchtere verzekeringswiskunde. Maar dat was niet het essentieele. Berliner moest bijzondere winsten maken, wanneer hij de gaten in de dekkingsfundamenten wilde vullen, welke van het begin af in zijn verzekeringsconcern hadden bestaan.

Vraagt men nu naar de gronden van deze merkwaardige dekkingstekorten van de Phönix, dan krijgt men meestal ten antwoord, dat zij voortkwamen uit de waardeverminderingen der valuta, die de meeste landen van midden- en Oost-Europa in het tijdperk na den oorlog hebben beleefd. Dit antwoord verklaart echter op zichzelf nog niets; want bij alle rijks-Duitsche verzekeringsinstellingen heeft zich zelfs in nog sterkere mate het valutaverval laten gelden als in de Zuid-Oostelijke landen, waar ten minste 75 pCt. van de verzekeringstransacties van de Phönix geschieden. Niettemin zijn deze Deutsche maatschappijen gezond gebleven en van dekkingstekorten was zelfs in een zoo exceptioneel crisiseval als dat van de Favag niet veel te bespeuren. De Deutsche maatschappijen hebben namelijk na het verval van de valuta haar oude verzekeringen precies in dezelfde mate hooger gewaardeerd als haar dekkingsgrondslagen, dus in de eerste plaats haar hypotheeken en

effecten, op grond van de wettelijke rijksregeling hooger werden gewaardeerd.

Geheel anders echter was de stand van zaken in de Oostenrijksche successiestaten en op den Balkan. Hier ontbrak het niet slechts aan *exacte dekkings- en contrôlebepalingen* voor de particuliere verzekering, maar er was ook geen *systematische* regeling voor de Aufwertung in het verzekeringsbedrijf. Natuurlijk waren ook in deze landen de dekkingsgrondslagen van de oude verzekeringen door de inflaties min of meer ondermijnd. Een aantal verzekeringsmaatschappijen kon dientengevolge haar verplichtingen niet meer nakomen en de bij haar gesloten levensverzekeringen dreigden noodlijdend te worden. Hier nu achtte een man als Wilhelm Berliner het oogenblik voor hem aangebroken. Wie in zulk een situatie als redder ten tooneele verschijnt, dien behoort niet alleen plotseling een grooten voorraad assuranties, welke met dien van de oude internationale verzekeringsondernemingen overeenkomen, hem behoort ook de toekomst der werfkracht, wanneer hij zich bij het overnemen van de noodlijdend geworden verzekeringen van andere maatschappijen coulant en tegemoetkomend toont.

En dat deed de Phönix op waarlijk edelmoedige wijze. Met andere woorden, hij waardeerde de overgenomen verzekeringen veel te hoog, resp. nam ze met te hooge Aufwertung over en deze is nu juist de eigenlijke grond voor de dekkingsgebreken, die altijd reeds aanwezig waren, maar eerst acuut werden toen zich, niet veroorzaakt, maar bespoedigd door den dood van den vindingrijken directeur-generaal, voortdurend grooter wordende liquiditeitsmoeilijkheden voordeden, die een nauwgezette uitbetaling van de vervallen verzekeringsbedragen moeilijk en in sommige landen geheel onmogelijk maakten.

Dat het feit van de te geringe dekking de voornaamste regeeringen van de successielanden van het begin af bekend is geweest, toont met absolute klaarheid het Tsjecho-Slowaaksche voorbeeld. Reeds toen in Mei 1925 door de Phönix ongeveer 300.000 noodlijdende levensverzekeringspolissen uit het gebied van Tsjecho-Slowakije werden overgenomen, bleek bij de officieele contrôle van den stand van zaken een technisch dekkingsdeficit van bijna 450 miljoen Tsjechokronen. De Phönix werd door de Tsjecho-Slowaaksche regeering bij volledige kennis van het deficit de verplichting opgelegd, de ontbrekende grondslagen in een termijn van 30 jaren aan te vullen, een verplichting, die van verzekeringstechnisch standpunt uit verklaarbaar was, die echter in zooverre een concessie aan de Phönix was, dat hem den buitengewoon langen termijn van 30 jaren werd toegestaan.

Hoe echter konden de ontbrekende dekkingen worden aangevuld? Daartoe bestonden theoretisch twee wegen. In de eerste plaats de *toenemende grootte* van geheel het verzekeringsbedrijf, waarin het gelijkblijvende bedrag der uit noodlijdende verzekeringen afkomstige dekkingstekorten mettertijd procentsgewijze voortdurend geringer moest worden en tenslotte uit toenemende bedrijfswinsten, waardoor het, om zoo te zeggen, van binnen uit genezen kon worden. Vandaar de *jacht* van de Phönix naar nieuwe zaken, waarvan de inderdaad bereikte progressieve toename niettemin het beoogde resultaat van de innerlijke genezing van het dekkingstekort niet opleverde. Want de maatschappij kon haar successen in de nieuwe zaken alleen door een ver doorgedreven premieverlaging en ten koste van buitengewoon hooge acquisitiekosten bereiken, factoren, die veeleer verliezen opleverden, dan winstgevend waren.

De tweede weg, waarlangs de aanvulling van de oude dekkingstekorten theoretisch mogelijk was, werd gezocht in de financiële transacties. Aanvankelijk, in den tijd van de goede financiële en economische conjuncturen met ten deele verrassende resultaten, daarna met niet minder groote verliezen, die, in plaats van de dekkingstekorten weg te werken, ten-

slotte nog nieuwe en grootere gaten maakten. Tenslotte bestond de vermaarde, door de transferbelemmeringen bemoeilijkte, maar niet geheel onmogelijk geworden financieringskunst van Dr. Berliner nog slechts hierin, bedragen, die hij ergens liquide kon maken, van de plaatsen, waar zij op een bepaald oogenblik niet werden gebruikt, naar andere plaatsen te brengen, waar juist dringende verplichtingen aanwezig waren.

Was het verzekeringssysteem van de Phönix reeds jaren geleden van het voor een particuliere verzekeringsinstelling uitsluitend mogelijke dekkingsprincipe, dat voor iedere afzonderlijke verzekering volledige premie-reserves moet calculeeren en aanhouden, practisch in het zelfs bij gedwongen verzekeringen van staatswege op den duur onsolide verplaatsingsprincipe, hetwelk de acuut geworden verplichtingen uit oude verzekeringen eenvoudig uit de premiebetalingen of bijdragen van de nieuwe zaken bestrijdt overgegaan, zoo was tenslotte in den laatsten tijd het stadium bereikt, waarin de binnenkomende gelden, ondanks de meest gewaagde financiële kunststukjes, niet meer voldoende waren voor het nakomen van de loopende verplichtingen. Was tekort aan dekking de fundamenteele oorzaak van de Phönixcrisis geweest, eerst de illiquiditeit had den stoot voor het acuut worden van de chronische kwaal geleverd.

Verliezen of gemiste winsten.

Dat in het geval Phönix de meest elementaire grondslagen van een gezond verzekeringswezen niet alleen door de directie van de maatschappij, maar ook door de tot contrôle verplichte regeeringen *geschonden* zijn, behoeft geen nader betoog. Aan den anderen kant moet echter toch het volgende in aanmerking worden genomen: Indien thans van de verzekerden zeer aanzienlijke offers voor de vorming van een reorganisatiefonds (waarin gemiddeld 6 pCt. van de premiebetalingen der verzekerden, 3 pCt. van de vastgestelde uitkeeringen der verzekeringsmaatschappijen aan de verzekerden en 6 pCt. van de — voorloopig opgeschorde — polisleeningen en inkoopsummen der levensverzekeringsmaatschappijen worden gestort) en door een verhooging van de Staats-verzekeringshelling tot 8 pCt. worden verlaagd, heeft men niet uitsluitend met zuivere offers te maken, maar ten deele althans ook met het derven van bijzondere voordelen, die zij een tijd lang door te hooge waardeering van in waarde verminderde verzekeringen of uit te lage premieberekeningen hadden kunnen behalen. Te betreuren blijft het echter, dat ook de verzekerden van andere Oostenrijksche maatschappijen, die zich niet op dezelfde wijze als de Phönix schuldig hebben gemaakt, in het belang van het behoud van het vertrouwen in de verzekeringsgedachte aan deze offers moeten deelnemen.

Tot de meest betreurenswaardige gevolgen van de Phönix-krach behoort ook het feit, dat bij de herschepping van de Phönix-Gesellschaft in de nieuwe Oostenrijksche Versicherungs A.G. tengevolge van de te verwachten inkrimping van het bedrijf en met het doel, de te hooge administratie- en acquisitiekosten te laten dalen, een aanzienlijk deel van het bureaupersoneel moet worden ontslagen.

Nadruk verboden.

Dr. FELIX PINNER.

AANTEKENINGEN.

Dicontofaciliteiten van De Nederlandsche Bank voor niet naar Nederland verschepte goederen.

Naar aanleiding van een passage in het geldmarktbericht van 11 Mei 1936 deelt men ons van bevoegde zijde het volgende mede:

Het is bekend, dat de hier te lande gevestigde banken en bankiers sinds jaren onder het arrangement van April 1922 wissels accepteerden, getrokken wegens goederenverscheppingen buiten Nederland of Nederlandsch-Indië om, die in beginsel discontabel zijn bij

De Nederlandsche Bank. Indien het rembourscredieten van niet te grooten omvang betreft, kunnen de banken en bankiers volstaan met van de acceptatie aan De Nederlandsche Bank een kennisgeving te zenden; het is derhalve in die gevallen niet noodig van te voren een aanvraag om principieele discontabiliteit in te dienen. Sinds betrekkelijk korten tijd echter ontvingen de banken en bankiers van buitenlandse bankrelaties aanvragen tot het openen van acceptcredieten tot betrekkelijk groote bedragen ter financiering van verscheppingen van stapelartikelen van Amerika, Egypte en enkele andere landen naar Engeland. Deze credieten werden voornamelijk in Nederland ondergebracht in verband met het disagio, dat de Gulden tegenover het Pond Sterling en den Dollar op termijn deed; het is te verwachten, dat, zoodra dit disagio verdwijnt, deze credieten weder in Engeland of de Vereenigde Staten zullen worden gearrangeerd.

De Nederlandsche Bank heeft aan de banken en bankiers verzocht de discontabiliteit van tegen deze credieten te accepteren wissels van tevoren aan te vragen, teneinde op de hoogte te blijven van den omvang, die deze credietgeving zou aannemen. Toen het bedrag aan geopende credieten, naar haar oordeel, een totaal had bereikt, dat voorshands en behoudens bijzondere omstandigheden niet overschreden diende te worden, heeft zij bekend gemaakt, dat discontabiliteit van papier te trekken tegen nieuwe credieten van dezen aard bezwaar zou ontmoeten. De toestand is thans dus deze, dat een zeker bedrag credietlimites van bedoelde soort loopt, waartegen discontabele wissels getrokken kunnen worden; verlenging van principieele discontabiliteit kan bij verval van de desbetreffende toezegging worden aangevraagd. Tegen vermeerdering bestaat echter voorloopig bij De Nederlandsche Bank bezwaar. Bij het discontabel verklaren geeft De Nederlandsche Bank zich rekenschap of het papier valideert tegen werkelijke goederenverscheppingen; voorts stelt zij als voorwaarde voor de discontabiliteit, dat de voor afdekking der accepten benoemde Guldens worden ingedekt op een termijn overeenkomende met den looptijd van de accepten, voor zover niet aangetoond kan worden, dat de Guldens uit anderen hoofde beschikbaar komen.

De scheepsbouw-nijverheid in Nederland.

Onder verwijzing naar het in E.-S.B. van 13 Mei jl. op blz. 366 opgenomen bericht laten wij hier in het kort den inhoud van de 16de publicatie van het Nederlandsch Economisch Instituut volgen.

De inleiding van deze door Ir. J. W. Bonebakker geschreven studie geeft een kort historisch overzicht van de ontwikkeling van scheepvaart en scheepsbouw in Nederland gedurende de 19e eeuw. Na den kunstmatigen bloei van beide bedrijfstakken in de 2e kwart eeuw volgde een diepe inzinking, waaruit het grootscheepsbouwbedrijf zich sedert de 70-er jaren groot te verheffen, de scheepsbouw echter pas tegen het einde der vorige eeuw. Voor de werfindustrie was er een groote achterstand in te halen, zoowel technisch als in productie-capaciteit. Eerst in de jaren na den oorlog van 1914—'18 is deze achterstand vrijwel ingehaald.

Vervolgens worden eenige beschouwingen aan het werfbedrijf gewijd. Dit heeft meer en meer het karakter van een aannemersbedrijf gekregen: het bouwen van zeeschepen volgens een ontwerp, afkomstig van een werf komt betrekkelijk zelden voor. De organisatie van den bouw van een schip wordt besproken, en de kostprijs voor zeven verschillende scheepstypen geanalyseerd. Ook wordt voor drie werftypen de kostprijs gesplitst in materialen, loonen en algemeene onkosten. Na het begrip „grensprijs” te hebben aangestipt wordt het karakter van den scheepsbouw in bedrijfseconomischen zin samengevat.

Bij de behandeling van de jaren vóór den oorlog (1905 t/m. 1914) wordt allereerst geconstateerd, dat

rijke factoren ten gunste van onze werfindustrie aan — naast een groeiend scheepvaartbedrijf — 3 belangwezig waren: goedkoope grondstof (scheepsbouwstaal van Duitse herkomst), een lager loonniveau dan in Engeland en Duitsland, en de aanwezigheid van geschoolde arbeidskrachten. Toeh vond in die periode ruim 40 pCt. van den aanbouw voor Nederlandsche rekening niet hier, maar in het buitenland plaats, omdat de uitbreiding van onze werfcapaciteit geen gelijken tred hield met den groei van onze koopvaardijvloot. Niettemin waren onze werven over het algemeen goed bezet met loonend werk, en de afgeleverde tonnenmaat steeg regelmatig. Ook het reparatiebedrijf en de bouw van binnenschepen (vooral van sleepschepen voor de Rijnvaart) kwamen tot bloei.

In de oorlogsjaren en de eerste jaren daarna (1915 t/m. 1922) werd onze werfcapaciteit aanzienlijk uitgebreid. Ook onze relaties met buitenslandsche, vooral Noorsche, opdrachtgevers dateeren uit dien tijd. De gevestigde ondernemingen konden haar financieele positie aanzienlijk versterken.

In de volgende negen min of meer „normale” jaren (1923 t/m. 1931) vertoonden alleen de tankvaart en de Indische lijnen teekenen van groei. Deze zijn dan ook de voornaamste opdrachtgevers voor onze werfindustrie geweest. Beide gingen in deze periode meer en meer over tot den dieselmotor, evenals de schepen zelf in den regel van Nederlandsch fabrikaat. Daaruit volgt reeds, dat hier — in het algemeen — aan geschoolde arbeidskrachten geen gebrek was. Ook de prijzen voor scheepsbouwstaal waren hier t.o.v. het buitenland in ons voordeel. Het loonniveau was van minder belang dan vóór den oorlog; outillage en organisatie gingen veel meer gewicht in de schaal leggen.

Nederland was tegenover het buitenland op scheepsbouwgebied concurreerend. De productie der voornaamste werven was ongeveer tweemaal zoo groot als vóór den oorlog, maar ook het productievermogen was dermate uitgebreid, dat de bezetting gemiddeld slechts 60 pCt. van de vooroorlogse was. Ook was de bezetting veel onregelmatiger. De jaarlijksche publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek maken het mogelijk om van de productie der geheele werfindustrie, met inbegrip van het reparatiebedrijf, een analyse te geven. Het blijkt, dat, naar de waarde, zoowel de zeescheepsbouw als het reparatiebedrijf elk $\frac{1}{3}$ van den totaalomzet voor 1923 t/m. 1931 leverden.

De depressie in de zeescheepvaart wordt geïllustreerd door het verloop van de varende en de opgelegde scheepsruimte, van het geladen havenverkeer, en van „freights” en „time charters”. Onze scheepsbouw ondervindt daarvan den terugslag, zooals blijkt uit het verloop van de tonnages in aanbouw. Behoudens enkele uitzonderingen staat de vernieuwing van onze koopvaardijvloot gedurende 5 jaren geheel stil. De bezetting van onze werfindustrie is dan ook ten eenenmale onvoldoende; alleen de Nederlandsche Scheepsbouw Mij. in Amsterdam maakt een uitzondering. Gelukkig vertoonen alle lijnen sinds 1932/33 eenig herstel, de tonnages in aanbouw in den allerlaatsten tijd zelfs een krachtig herstel — al blijven wij nog onder het depressiejaar 1924.

In het laatste hoofdstuk worden de vooruitzichten uitvoerig besproken.

Voor de werfindustrie is de beantwoording van de volgende technische vraag van het allergrootste belang: zijn de vervoerkosten per ton lading voor thans gebouwde schepen lager dan voor tonnages die 5 of meer jaren oud is? en zoo ja, in hoeverre is dit van doorslaggevende betekenis voor het scheepvaartbedrijf?

Er wordt aangetoond, dat deze vraag voor de algemeene vrachtvaart en de tankvaart zonder voorbehoud bevestigend beantwoord moet worden. Dank zij gedaalde bouwrijzen en technische vorderingen heeft de jongste tonnages een voorsprong op oudere.

Bij de lijnvaart (waarin het grootste gedeelte van

onze koopvaardijvloot emplooi vindt) zal vlootvernieuwing eerder op grond van gewijzigde economische omstandigheden noodzakelijk zijn.

De groote oliemaatschappijen blijken den bouw van nieuwe schepen zelf te kunnen financieren. Ondanks den steun van de BENAS kon onze algemeene vrachtaart nog geen loonend peil bereiken, en de juist hier zoo noodzakelijke vlootvernieuwing bleef geheel achterwege. Ook menige lijnrederij heeft het moeilijk; de oorzaak zal hier, behalve in technisch of economisch verouderd materieel, misschien óók in te hooge algemeene onkosten gezocht moeten worden, met als begeleidend verschijnsel veel te dure opvattingen bij den bouw van nieuwe schepen.

Wanneer de urgentie van hervatting eener normale vlootvernieuwing vaststaat, dan kan langs verschillende wegen een voorzichtige schatting gemaakt worden van de tonnages, die gemiddeld per jaar moet worden gebouwd om de zeer gedaalde sterkte van onze koopvaardijvloot te handhaven. Er is alle reden om aan te nemen, dat die bouw in het eigen land zal plaats vinden. Daarnaast zijn de kansen op buitenlandse opdrachten voor onze werven van het allergrootste belang. Onze positie op de internationale markt, zooals die zich gedurende de laatste 10 jaren ontwikkeld heeft, wordt uitvoerig nagegaan.

Tenslotte wordt onderzocht, op welke wijze onze scheepsbouwrijverheid zich aan gewijzigde omstandigheden aanpast. In verschillende opzichten komt er steeds meer samenwerking, althans tusschen de grotere werven. De Nederlandsche Vereenigde Scheepsbouw Bureaux zijn belast met teekenwerk en acquisitie van buitenlandse orders op het gebied van marinebouw ten behoeve van eenige groote werven. De N.V. Scheepsbouwbelangen, onlangs opgericht, beoogt een regeling van de productie-capaciteit onzer geheele werfindustrie.

Nederlandsch kapitaal in Indië.

Aan de door den heer Ch. J. I. M. Welter op 7 Mei jl. uitgesproken rede voor de Jaarlijksche Algemeene Ledenvergadering van den Ondernemersraad voor Nederlandsch-Indië ontleenen wij het volgende:

Aan de ontwikkeling van de bodemrijksdommen van Indië heeft het Nederlandsch kapitaal op bevredigende wijze aandeel genomen. Naar matige taxatie zijn ongeveer 3 miljard gulden Nederlandsch tegen 1 miljard gulden vreemd kapitaal belegd in ondernemingen van land- en mijnbouw. Het heeft op groote schaal bijgedragen aan den opbloei en de ontwikkeling van Indië tot een modernen staat en een crisis van den omvang en de diepte van de tegenwoordige was noodig om zijn zegenrijke werking te verstoren.

Van economisch en politiek standpunt beschouwd, is het van groote beteekenis geweest, dat Nederlandsch kapitaal een overwegende rol heeft gespeeld bij de ontginning van Indië's bodemrijksdommen.

Ik heb daarover eenige cijfers verzameld, betrekking hebbend op de voornaamste producten van land- en mijnbouw:

Suiker: geheel Nederlandsch (het Chineesche kapitaal als Nederlandsch gerekend).

Sumatra tabak: geheel Nederlandsch.

Java tabak: geheel Nederlandsch.

Koffie: Java: 80 pCt. Nederlandsch; Buitengewesten: 62½ pCt. Nederlandsch.

Thee: Java: 76 pCt. Nederlandsch; Sumatra: 33 pCt. Nederlandsch.

Rubber: Java: 58 pCt. Nederlandsch; Sumatra: 35 pCt. Nederlandsch.

Oliepalmcultuur: 70 pCt. Nederlandsch.

Vezelcultuur: 60 pCt. Nederlandsch.

Tin: geheel Nederlandsch.

Aardolie: 66 pCt. Nederlandsch.

Deze situatie brengt mede, dat Nederland en Nederlandsch kapitaal een invloed van beteekenis hebben op de voorziening in de behoefte der wereld aan een aantal belangrijke producten. Het kan met vol-

doening worden geconstateerd, dat die situatie en die invloed te danken zijn aan het inzicht en niet minder aan den moed om belangrijke Nederlandsche kapitalen te investeren in de ontginning van Indië's bodemrijksdommen.

Indië levert 90 pCt. van de wereldproductie van kina, 80 pCt. van de kapok, 80 pCt. van de peper, 37 pCt. van de rubber, 24 pCt. van de copra, 23 pCt. van de vezels, 16 pCt. van de thee, 15 pCt. van de olie-palmproducten, 5 pCt. van de koffie, van de suiker vroeger 11 pCt., thans helaas nog maar 5 pCt., 18 pCt. van de tin, 3 pCt. van de aardolieproducten.

Het mag wel eens gezegd worden, dat de controle van een belangrijk deel der genoemde wereldmarktproducten aan Nederland een positie verleent in het economisch wereldbestel, die veel gewichtiger is dan men vaak geneigd is aan te nemen en ook een grooter invloed op den loop daarvan uitoeft dan waarvan het Nederlandsche volk in zijn overgrote meerderheid zich bewust is.

De zichtbare suikervoorraden in de wereld.

De zichtbare voorraden per 1 April zijn volgens C. Czarnikow:

	1936	1935	1934
	tons	tons	tons
Duitsland	1.086.000	1.058.000	953.000
Tsjecho-Slowakije	338.000	378.000	330.000
Frankrijk	716.000	743.000	544.000
Nederland	253.000	273.000	331.000
België	175.000	156.000	157.000
Hongarije	82.000	82.000	93.000
Polen	298.000	301.000	299.000
U.K. Geimp. suiker	289.000	254.000	435.000
„ Binnenl. „	117.000	169.000	128.000
Europa	3.354.000	3.414.000	3.270.000
V.S. Alle havens	244.000	558.000	446.000
Cubaansche havens	474.000	670.000	569.000
Cuba binnenland	1.650.000	1.720.000	1.240.000
Java	949.000	1.611.000	2.491.000
Totaal	6.671.000	7.973.000	8.016.000

INGEZONDEN STUKKEN. HET VASTE LASTEN-ONTWERP EN ZIJN CONSEQUENTIES.

De Heer A. J. A. Rikkert schrijft ons:

In het nummer van 15 April 1936 van Economisch-Statistische Berichten schrijft Mr. J. Wilkens over het z.g. vaste lasten-ontwerp en zijn consequenties. Met het schrijven van hetgeen hier volgen zal, wil ik mij niet mengen in de discussies omtrent het hierboven bedoelde wetsontwerp. Bedoeling is slechts den vinger te leggen op eenige beweringen van den geachten schrijver, die, hoewel verband houdende met het vaste lasten-ontwerp, toch geheel los daarvan kunnen worden beschouwd.

Mr. Wilkens zegt dan, dat het oorspronkelijk vaste lasten-ontwerp de realiteit accepteerde van twee zaken, waarvan in dit verband slechts één onze belangstelling heeft, nl. de meening, dat de bereikbare aanpassing der huren niet genoegzaam langs normalen weg verkregen zou worden.

Iets verderop zegt Mr. Wilkens, dat het woning-apparaat in Nederland meer dan groot genoeg is en wie op zijn woningbudget moet bezuinigen, kan in iedere huurklasse beneden de zijne een iets bescheidener woonruimte vinden en nog weer iets verder lezen wij: het is natuurlijk een belangrijk ding, dat er in Nederland zoo goed als geen krotwoningen bestaan.

Het zijn deze punten, welke mij ertoe nopen het volgende onder de aandacht van de lezers te brengen.

De schrijver betoogt o.a., dat de Regeering in haar Memorie van Antwoord geen gegevens verstrekt omtrent de plaats gehad hebbende huurddaling in alle¹⁾ huurklassen. „Want”, zoo schrijft Mr. Wilkens „alvorens in deze materie te gaan ingrijpen mag men toch eigenlijk wel precies de gegevens kennen, welke men wil gaan ordenen.”

¹⁾ Curs. van mij, R.

Omtrent dit onderdeel van het vraagstuk heeft de Regeering in haar Memorie van Antwoord gezegd, dat haar geen concrete gegevens ten dienste staan en dat deze zonder een omvangrijk en tijdrovend onderzoek ook niet zouden kunnen worden verkregen.

Hiertegenover beweert Mr. Wilkens, dat alle bekende gegevens eerder in de richting wijzen van een veel te snelle daling van de huren, dan op een al te trage aanpassing op dit gebied. Hij memoreert dan verder, dat de Hoofdinspecteur voor de Volkshuisvesting heeft gezegd, dat de aanbouw van nieuwe woningen de laatste jaren in een veel sneller tempo ging dan de behoefte noodig maakte en zegt dan: „Logisch gevolg van het snel toenemende woningaanbod: huurverlaging, eerst in de duurere, geleidelijk ook in de goedkoopere en goedkoopste huurklassen”.¹⁾

Tot staving van deze uitspraak geeft hij dan een overzicht van het sterk toenemende aantal te huur staande woningen te Amsterdam sedert eind November 1934.

Hierin ligt de eerste fout van Mr. Wilkens. Hij meent nl., dat door het inderdaad belangrijk grooter geworden aantal tehuurstaande woningen in de lagere en laagste huurgroepen de huren zouden zijn gedaald. Generaliseerend zegt hij zelfs, dat alles op een veel te snelle daling der huren wijst.

Ik wil daartegenover andere gegevens stellen. De Woningdienst te Amsterdam heeft onlangs een onderzoek ingesteld naar de eventuele beweging der huren van woningen, welke door de bewoners zijn verlaten en daarna weer verhuurd zijn.

Het betreft de woningen, waarvan de bewoners zijn verhuisd naar een tweetal nieuwe wijken. De verhuizing naar het ene complex had voor de verlaten woningen het volgende resultaat:

Maandhuur in guldens		Stijging (+) of daling (—) der huur na weder verhuring
Van	Tot beneden	
—	20.—	+ 1.1
20.—	22.50	+ 3.3
22.50	25.—	+ 3.9
25.—	27.50	+ 0.9
27.50	30.—	— 0.3
30.—	32.50	— 1.5
32.50	35.—	— 3.8
35.—	37.50	— 5.3
37.50	40.—	— 6.5
40.—	42.50	— 6.1
42.50	45.—	— 7.1
45.—	47.50	— 6.9
47.50	50.—	— 7.9
50.—	55.—	— 8.1
55.—	60.—	— 6.0
60.— en meer		— 7.9

Samen (Gemiddeld) — 5.4

De verhuizing naar het andere complex had voor de verlaten woningen het volgende resultaat:

Weekhuur in guldens		Stijging (+) of daling (—) der huur na weder verhuring
Van	Tot beneden	
—	5.—	+ 3.5
5.—	5.50	+ 1.7
5.50	6.—	+ 0.8
6.—	6.50	+ 0.1
6.50	7.—	— 1.3
7.—	7.50	— 2.2
7.50	8.—	— 4.0
8.— en hooger		— 5.3

Samen (Gemiddeld) — 2.6

Het blijkt dus, dat de woningen, welke verlaten werden doordat de bewoners naar het eerst bedoelde complex verhuisden, bij de verhuring, voor zoover betreft de woningen met huren tot beneden de

¹⁾ Curs. van mij, R.

f 27.50, d.i. f 330.— per jaar of f 6.30 per week, gemiddeld nog werden verhoogd. Daarboven had in alle huurgroepen een verlaging der huren plaats. Bij de woningen, welke vrij kwamen door vertrek naar het tweede complex, lag de grens bij f 6.50.

Maar niet alleen voor Amsterdam zijn de gegevens beschikbaar, waaruit blijkt, dat Mr. Wilkens ten aanzien van de huurveranderingen in de lagere huurklassen dwaalt.

Als bijlage bij de Maandcijfers van het Statistisch Bureau der Gemeente 's-Gravenhage No. 1 (Januari 1936) is nl. een rapport gevoegd van een onderzoek naar de wijzigingen in de huren van woningen bij verhuizing en vestiging binnen de Gemeente in 1935. Daaruit blijkt o.a. het volgende:

Jaarhuren in guldens		Verhoogde huren	Verlaagde huren
Van	Tot beneden	In % van de gecontroleerde gevallen in 1935	
—	208.—	18.6	29.5
208.—	250.—	20.7	37.5
250.—	300.—	19.8	45.1

In niet minder dan rond één vijfde van het aantal gecontroleerde gevallen bleek de huur van woningen, met huren van beneden f 300.— per jaar, bij wisseling van bewoner nog te zijn verhoogd.

Uit een berekening van het gemiddelde over alle gecontroleerde gevallen in de drie laagste huurgroepen bleek het volgende:

Jaarhuren in guldens		Stijging (+) of daling (—) der huur bij wisseling van bewoner in 1935
Van	Tot beneden	
—	208.—	— 1.1
208.—	250.—	— 1.3
250.—	300.—	— 2.6

In Den Haag was de huur dus wel gedaald, maar wat beteekent een daling van 1 à 2 pCt. op een huur van bijv. f 4.— per week? Mag hier wel gesproken worden van een „veel te snelle daling”?

Thans het tweede punt, waarop wij Mr. Wilkens zouden willen wijzen, nl. het al of niet groot genoeg zijn van wat hij noemt het woningapparaat in Nederland. Zooals hierboven reeds is gezegd, meent hij, dat, wie op zijn woningbudget moet bezuinigen, in iedere huurklasse beneden de zijne een iets bescheidener woonruimte kan vinden.

De materie, die Mr. Wilkens hier behandelt, bestaat uit twee deelen, nl. het *wonen* en het *huur betalen*. Mr. Wilkens heeft slechts belangstelling voor het laatste. Zijn blik blijkt niet verder te reiken dan de financieele zijde van het woningvraagstuk. Maar er is nog een andere en wel de sociale zijde. En deze zijde mag, evenmin als de financieele zijde, uit het oog worden verloren. Ik ben mij er volkomen van bewust, dat het gevaar groot is, dat de subjectiviteit een groote rol kan spelen bij de bepaling wat uit een sociaal oogpunt noodzakelijk is. Maar het lijdt geen twijfel, dat het geenszins een overdreven eisch is, wanneer verlangd wordt, dat — ook voor hen, die geen groot inkomen hebben — een woonkamer aanwezig is, waarin niet ook geslapen moet worden en dat voor de ouders en voor de volwassen zoons en dochters afzonderlijke slaapruiden aanwezig zijn. Welnu, indien in iedere huurklasse, zooals Mr. Wilkens zegt, dus ook in de huurklassen waar de minder met aardsche goederen bedeelde moet wonen, voldoende leegte woningen aanwezig zouden zijn, en die bovendien aan de opgesomde eischen voldoen, dan zou Mr. Wilkens gelijk hebben. Maar dat is nu juist geenszins het geval. Om dit te bewijzen gebruik ik weer gegevens, welke door den Woningdienst te Amsterdam zijn bewerkt (andere staan mij momenteel niet ten dienste).

Begin October 1935 waren in Amsterdam te huur

1913 woningen met huren beneden f 300.— per jaar. In verband met de hierboven opgesomde eischen boden deze woningen huisvesting aan de volgende gezinnen:

1349 gezinnen bestaande uit ten hoogste twee personen;
19 „ „ „ „ ouders en één volwassen kind;

445 gezinnen bestaande uit ouders en twee volwassen kinderen, en

100 gezinnen bestaande uit ouders en vier of meer volwassen kinderen.

Het lijkt geen twijfel, dat ook in andere steden dan Amsterdam en op het platte land, ongeveer hetzelfde verschijnsel bestaat.

Het is dus onjuist, dat in iedere huurklasse voldoende gelegenheid tot verhuizing bestaat.

Het derde punt is de bewering, dat in Nederland zoo goed als geen krotwoningen bestaan. Is Mr. Wilkens tot deze veronderstelling gekomen uit ervaring of vertelt hij hier een verhaaltje na, voorkomende in een Engelsch blad, waarin onlangs stond, dat er in ons land geen krotwoningen meer zijn, dank zij Dr. Colijn?

Ik weet wel, dat bij de pogingen tot bepaling wat een krotwoning is, heel spoedig de subjectieve opvatting van den beoordeelaar een rol gaat spelen. Maar toch waag ik het erop Mr. Wilkens uit te noodigen in Amsterdam eens rond te kijken. Ik kan hem laten zien, wat nog wel als „woning” geboekt staat, maar wat niet anders dan een krot is. Woningen zonder privaat; woningen met een ouderwetsch privaat zonder deur in de eenige woonkamer of in de keuken; woningen met trappen, die meer op ladders lijken; woningen waar nimmer zon komt; éénkamerwoningen met twee bedsteden, zonder gootsteen en zonder privaat, enz. enz. Tientallen, tot het hem verveelt. Ik twijfel er niet aan, dat mijn vrienden in Den Haag, in Rotterdam, in Maastricht en waar elders dan ook, op mijn verzoek aan Mr. Wilkens „woningen” willen laten zien, waarvan ook hij niet zal ontkennen, dat het krotten zijn. Zijn het soms geen krotten, de honderdtallen „woningen”, welke volgens de cijfers in het Maandschrift van het Centraal Bureau voor de Statistiek maandelijks onbewoonbaar worden verklaard? Schreef niet onlangs Jhr. Ir. M. J. I. de Jonge van Ellemeet, Directeur van den Dienst der Volkshuisvesting en Bouwpolitie te Rotterdam in zijn rapport omtrent de woningtelling, het volgende: „Van de goedkoopste woningen (tot f 2.50 per week) treft men niet minder dan ruim 59 pCt. in wijk 13 (Driehoek) aan, terwijl ook de overige nagenoeg alle in oude stadskwartieren worden gevonden; met een enkele uitzondering zullen het dan ook wel krotten blijken te zijn.” Mr. Wilkens leze ook eens hetgeen in het Tijdschrift van het Nederlandsch Instituut voor Volkshuisvesting van eenige maanden terug staat omtrent Emmen.

Ik wil besluiten met aan Mr. Wilkens een driedelige vraag te stellen. Hij zegt nl.: „..... voor zoover de crisis op gebied van het onroerend goed abnormale afmetingen aanneemt, zijn het uitsluitend de overheidslasten, welke daarvoor verantwoordelijk moeten worden gesteld.” Meent Mr. Wilkens nu, dat toen de Hoofdinspecteur van de Volkshuisvesting zijn verslag over 1934 schreef en bedoelde, dat in de laatste jaren een *bouwwoede* heerschte, hij (de Hoofdinspecteur) meende, dat deze bouwwoede op de verantwoordelijkheid gesteld moest worden van de overheidslasten en is Mr. Wilkens ook niet van meening, dat, indien wij geen wereldcrisis gehad zouden hebben, de gevolgen van de bouwwoede niet in bijna even sterke mate merkbaar zou zijn geweest als thans? Is het niet al te gemakkelijk de misère bij de exploitatie van het onroerend goed aan de overheidslasten te wijten in plaats van eerst eens na te gaan of de overproductie met behulp van maar al te grif verleende hypothecaire voorschotten wellicht daaraan ook schuld draagt?

N a s c h r i f t. Het schrijven van den heer Rikkert houdt geen enkel argument in tegen hetgeen wij schreven over het huur-vraagstuk. Het bevat slechts de gedachtengang, welke zoo typeerend is voor degenen, die met de allerbeste bedoelingen ten aanzien van onbegrensde verbetering der woningtoestanden bezielde zijn, doch geen oog hebben voor de funeste sociale gevolgen van een verwaarloozing van de financiële zijde van het woningprobleem.

Daarmee is niet alleen gemoeid het wel en wee van huiseigenaren en hypotheekhouders, maar ook dat van practisch alle spaarders, alle pensioenge-rechtigden, alle verzekerden. Voor het oogenblik is dit een probleem van sociaal veel hooger orde dan de ook thans volstrekt niet opgehouden verbetering der woningtoestanden.

De heer Rikkert heeft de cijfers van de leegstaande woningen, die wij gaven, niet aangetast. In Amsterdam zijn deze cijfers altijd nog iets minder bedenkelijk dan in Rotterdam of in Den Haag en voorsteden, waar halve straten van prachtige moderne vierkamer-woningen van f 3.75 en f 4.25 huur per week eenvoudig niet te verhuren zijn. Men ga bijv. eens kijken in de van Heurnstraat vlak achter het station Laan van N. O.-Indië der H.S.M.

Maar ook te Amsterdam, waar de huren altijd hooger zijn geweest, geven de cijfers van leegstaande woningen per eind Februari 1936 (ons bij het schrijven van ons artikel nog niet bekend) weer een toename juist in de laagst geprijsde categorieën te zien. Zoo steeg het aantal leegstaande woningen in de groep van f 2.50 tot f 4.— huur per week nog weer van 884 tot 912!

Natuurlijk zal het altijd mogelijk blijven de aanwezigheid van krotwoningen aan te toonen, alleen al omdat een zeker percentage van de bewoners elke woning tot een krotwoning zal maken. Over het begrip krotwoning behoeft er tusschen ons niet zooveel verschil van meening te bestaan; wij hebben trouwens de Gemeentelijke Autoriteiten van Amsterdam voor en na ook wel hooren betoogen, dat de woningtoestanden in het Mekka der volkshuisvesting nu niet zoo ontstellend zijn als de heer Rikkert ons thans wil suggereeren.

Evenzeer zal het altijd mogelijk blijven gezinnen op te sommen, die naar een duurder woning verhuizen en zelfs incidenteele gevallen aan te toonen, waarin huren worden verhoogd in plaats van verlaagd bijv. omdat een bepaalde buurt om al of niet verklaarbare redenen bijzonder in de mode is.

Maar dit alles doet niets af aan het ééne doorslaggevende feit, dat er met name in de groote steden tienduizenden ongebruikte en niet onbewoonbaar-verklaarde woningen zijn, zoodat inderdaad ieder, die zulks helaas moet doen, naar een andere woning kan verhuizen.

Gaat men dit normale tering-naar-de-nering-zetten tegen, dan wordt de kapitaalvernietiging steeds grooter gemaakt met alle bedenkelijke gevolgen van dien. Het is een van de gevaarlijkste vergissingen te meenen, dat die gevolgen alleen van financieelen en niet van socialen aard zouden zijn.

Daarom hebben wij gemeend tegen wettelijke forceering van verdere huurดาลing openlijk te moeten waarschuwen, hoe gaarne wij willen erkennen, dat de Regeering de wettelijke huurverlaging voorzichtig tracht in te kleeden en door het Vaste-Lasten-Ontwerp in te dienen althans dit goede, zij het ongewilde, gevolg bereikt heeft, dat aan de bouwwoede voorshands een plotseling einde is gekomen.

In zijn slotvragen stelt de heer Rikkert pardoes aan de orde: de oorzaak der overproductie van woningen. Dit vraagstuk hebben wij niet aangeroerd, doch dat daarbij al te gemakkelijke crediet-verstrekking een belangrijke rol heeft gespeeld willen wij gereedelijk toegeven, al gaat de Overheid op dat punt zeker evenmin vrij uit, doordat Zij een woningbouw bevordert heeft boven en buiten de grenzen in de

Woningwet bedoeld. De feilen van het verleden hebben wij niet ter sprake gebracht, omdat zij voor de Volkshuisvesting deze goede zijde hebben gehad, dat er nu woningen genoeg zijn, en in elke categorie.

Thans gaat het echter om het nemen van de juiste maatregelen voor de toekomst. Op grond van onze dagelijkse ervaringen moeten wij ten sterkste waarschuwen tegen een strooming om met Regeeringshulp ten koste van huiseigenaren en hypotheekhouders de bevolking te wennen aan voor haar momenteel inkomen te dure woningen, in plaats van het in deze tijden daarheen te leiden, dat het doode kapitaal der leegstaande woningen weer rendabel wordt gemaakt.

Huren zijn gedaald, of anders kan men verhuizen; de hypotheekrente is niet hoog en wordt noodgedwongen in veel gevallen verlaagd; dat zijn normale gevolgen van een crisis als de tegenwoordige. Abnormaal echter is, dat de overheidslasten absoluut niet aangepast worden; integendeel: eenige maanden geleden zijn de overdrachtsrechten op onroerend goed weer met 20 pCt. verhoogd. Abnormaal en onbillijk is een gemeentelijke ordening der woningproductie, waarbij overbodige nieuwbouw wordt gestimuleerd door naast andere overheidssteun ook nog de canon lager te stellen dan normaal, in plaats van allereerst voor de bestaande woningen de gemeentelijke lasten en canons te verlagen.

Een en ander zal financieel spaak loopen met de reeds geschetste sociale gevolgen; bovendien krijgt het bij het onroerend goed meer direct betrokken gedeelte der bevolking het gevoel, dat zijn belangen onnoodig opgeofferd worden aan de belangen van hen, die in de volkshuishouding vervullen den meer populaireren rol van socialen St. Nicolaas of van door dezen begiftigde, zij het niet altijd even dankbare, kinderen.

Dat is een sociaal-psychologische factor, waarmede men op het oogenblik wel ter dege rekening moet houden, en in dit verband ook kan houden, daar de felle onderlinge concurrentie der huiseigenaren om huurders te trekken thans automatisch zorgt voor verbetering der woningtoestanden.

Dit alles neemt echter niet weg, dat er speciaal ook voor de laagst geklasseerde woningen wel constructieve plannen mogelijk zijn. Zoo zou bijv. het bedrag, dat thans noodig is voor steun aan werkloze bouwvakarbeiders, besteed kunnen worden aan opruiming van wat de heer Rikkert betitelt als krotwoningen, welke dan ter te werkstelling dezer arbeiders vervangen zouden moeten worden door nieuwe woningen van een modern, maar wat eenvoudiger type dan het thans geoorloofde.

Zou men echter blind blijven voor de feiten en zou men bijv. in plaats van zijn middelen te besteden aan verbetering van bestaande woonruimte, nog eens eenige duizenden nieuwe woningen te Amsterdam bijbouwen om de gemeentelijke bouwterreinen rendabel te maken, dan zouden wij staan voor een volkomen noodeloze vergroting der financieele debacle, want nimmer kan het landsbelang gebaat zijn met de opeenstapeling van goederen, waaraan geen behoefte is.

Mr. J. WILKENS

Laatstbekende noteringen te Amsterdam en Rotterdam op 1 Mei 1936 voor telegrafische uitbetaling op:

	Gulden per	Pari	Koers	Bank-disconto
<i>Europa.</i>				%
Londen *)	£	—	7.28 $\frac{3}{4}$	
Berlijn *)	100 Mark	59.26 ³	59.26	4
Parijs *)	100 Franc	9.74 ⁷	9.70 $\frac{3}{4}$	6
Brussel *)	100 Belga	24.90 ⁶	24.93	2
Luxemburg	100 Franc	6.22 ⁶	6.23 $\frac{1}{2}$	
Zürich *)	100 "	48.—	47.91	2 $\frac{1}{2}$
Praag	100 Kronen	—	6.10	3
Weenen *)	100 Schilling	35.01	27.55	3 $\frac{1}{2}$
Boedapest	100 Pengö	43.51	29.25	4
Boekarest	100 Lei	1.48 ⁸	1.15	4 $\frac{1}{2}$
Sofia	100 Leva	1.79 ⁷	1.80	6
Belgrado	100 Dinar	—	3.40	5
Istanbul	Turksch £	—	1.17 $\frac{1}{2}$	
Athene	100 Drachme	—	1.40	7
Milaan	100 Lira	13.09 ⁴	11.62 $\frac{1}{2}$	5
Madrid	100 Peseta	48.—	20.11	5
Lissabon	Escudo	—	0.06 $\frac{3}{4}$	4 $\frac{1}{2}$
Kopenhagen *)	100 Kronen	—	32.52 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Oslo *)	100 "	—	37.57 $\frac{1}{2}$	3 $\frac{1}{2}$
Stockholm *)	100 "	—	36.62 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Reickjavick	100 IJsl. Kr.	—	32.80	
Warschau	100 Zloty	27.90 ⁹	27.85	5
Kovno (Litauen)	100 Lita	—	24.87 $\frac{1}{2}$	6
Riga (Letland)	100 Lat	48.—	48.—	5 $\frac{1}{2}$ —6
Tallinn (Estland)	100 Estl. Kr.	24.88	40.50	4 $\frac{1}{2}$
Helsingfors	100 Finnmark.	—	3.22	4
Moskou	Tjerwonets (10 Roebel)	29.24 ¹	29.20	
Dantzig	100 Gulden	27.90 ⁹	27.80	5
<i>Amerika.</i>				
New-York *)	\$	1.46 ⁹	1.47 $\frac{1}{2}$	1 $\frac{1}{2}$
Montreal	Canad. \$	—	1.47	2 $\frac{1}{2}$
Mexico	Mex. Dollar	—	0.42	
Buenos Aires	Peso (papier)	—	0.40 $\frac{1}{2}$	
La Paz (Bolivia) ³⁾	Boliviano	—	—	
Rio de Janeiro	Milreis (pap.)	—	0.08 $\frac{3}{4}$	3 $\frac{1}{2}$
Valparaiso	Peso (papier)	15	0.07 $\frac{1}{2}$ ⁵⁾	4 $\frac{1}{2}$ —6
Bogota (Columbia) ²⁾	Peso	—	0.82 $\frac{1}{2}$	
Quito (Ecuador)	Sucre	—	0.14	
Lima (Peru)	Sol	—	0.37 $\frac{1}{2}$	
Montevideo (Urug.)	Peso	—	0.70	
Caracas (Venezuela)	Bolivar	—	0.3765	
Paramaribo	Gulden	1.—	1.00 $\frac{1}{2}$	
San José (C. Rica)	Colon	—	—	
Guatemala	Quetzal	—	1.47 $\frac{1}{2}$	
Willemstad (Curaç.)	Gulden	1.—	1.00 $\frac{1}{2}$	
Managua (Nicar.) ²⁾	Cordoba	—	—	
San Salvador ³⁾	Colon	—	0.58 ⁵⁾	
<i>Azië.</i>				
Calcutta	Rupee	—	0.55 $\frac{1}{2}$	3
Batavia	Gulden I.G.	1.—	1.00 $\frac{9}{16}$	4
Kobe	Yen	—	0.42 $\frac{1}{2}$	2.85
Hongkong	Dollar	—	0.47 $\frac{1}{2}$	
Shanghai	Dollar	—	0.43 $\frac{1}{2}$	
Singapore	Straits Doll.	1.41	0.85	
Manilla	Phil. Peso	—	0.72	
Teheran ⁴⁾ (Perzië)	Pahlavi	—	9.10	
Bangkok	Baht	—	0.67 $\frac{1}{2}$	
<i>Afrika.</i>				
Kaapstad	£	—	7.28	3 $\frac{1}{2}$
Alexandrië	Egypt. £	—	7.47	
<i>Australië.</i>				
Melbourne, Sidney en Brisbane	£	—	5.82 $\frac{1}{2}$	2 $\frac{1}{2}$
Nieuw Zeeland	£	—	5.85 $\frac{1}{2}$	

1) Goudpeso. 2) Milreis Goud. *) Not. te A'dam. Ov. not. part. opg.
3) Off. 0.36 vrije markt 0.09. 4) Munteenheid = Rial (= een Kran.) 5) Nom.

Aanvoeren in tons van 1000 kg.

Artikelen	Rotterdam			Amsterdam			Totaal	
	10/16 Mei 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	10/16 Mei 1936	Sedert 1 Jan. 1936	Overeenk. tijdvak 1935	1936	1935
Tarwe	21.431	391.432	376.386	1.000	6.361	4.057	397.793	380.443
Rogge	1.565	110.697	107.079	—	1.700	281	112.397	107.360
Boekweit	900	9.066	9.430	—	100	—	9.166	9.430
Maïs	11.033	278.472	293.693	9.079	67.185	52.178	345.657	345.871
Gerst	6.008	106.798	143.564	492	7.312	17.404	114.110	160.968
Haver	1.322	27.485	53.564	—	20	1.460	27.505	55.024
Lijnzaad	4.345	72.223	59.744	7.272	107.302	207.279	179.525	267.023
Lijnkoek	—	26.250	9.941	—	175	—	26.425	9.941
Tarwemeel	1.123	12.966	7.322	337	3.213	2.484	16.179	9.806
Andere meelsoorten	537	12.966	11.785	—	753	1.169	13.719	12.954

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. Disc. Wissels. 2 1/4 Febr. '36	Lissabon 4 1/2 5 Mei '36
Bel. Binn. Eff. 3 1/4 Febr. '36	Londen 2 3/4 Juni '32
Bk. Vrsch. in R.C. 3 4 Febr. '36	Madrid 5 9 Juli '35
Athene 7 14 Oct. '33	N.-York F.R.B. 1 1/2 1 Feb. '34
Batavia 4 1 Juli '35	Oslo 3 1/2 22 Mei '33
Belgrado 5 1 Febr. '35	Parijs 6 6 Mei '36
Berlijn 4 22 Sept. '32	Praag 3 1 Jan. '36
Boekarest 4 1/2 15 Dec. '34	Pretoria 3 1/2 15 Mei '33
Brussel 2 16 Mei '35	Rome 4 1/2 18 Mei '36
Boedapest 4 28 Aug. '35	Stockholm .. 2 1/2 1 Dec. '33
Calcutta 3 28 Nov. '35	Tokio 3.285 7 Apr. '36
Dantzig 5 21 Oct. '35	Weenen 3 1/2 10 Juli '35
Helsingfors 4 3 Dec. '34	Warschau ... 5 26 Oct. '33
Kopenhagen 3 1/2 22 Aug. '35	Zwits. Nat. Bk. 2 1/2 3 Mei '35

OPEN MAKKT.

	1936				1935	1934	1914
	16 Mei	11/16 Mei	4/9 Mei	27 Apr. / 2 Mei	13/18 Mei	14/19 Mei	20/24 Juli
Amsterdam Partic. disc.	2-1/16	2-7/16	13/8-23/4	11/8-9/8	23/4-33/4	11/8-1/4	31/8-3/16
Prolong.	2-1/4	13/16-21/4	11/4-2	11/4	2-3/4	1	21/4-3/4
Londen Daggeld...	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	1/2-1	13/4-2
Partic. disc.	17/32-9/16	17/32-9/16	17/32-9/16	17/32-9/16	9/16-9/8	7/8-13/16	41/4-3/4
Berlijn Daggeld...	23/8-7/8	21/2-3	27/8-3/4	21/4-31/2	31/8	4-51/4	—
Maandgeld	23/4-3	23/4-3	23/4-3	23/4-3	3-1/4	4 1/2-5 3/4	—
Part. disc.	27/8-3	27/8-3	3	3	3	37/8	21/8-1
Warenw...	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	4-1/4	—
New York Daggeld 1)	1	1	3/4	3/4	1/4	1	13/4-21/2
Partic. disc.	3/16	3/16	3/16	3/16	3/16	1/4	—

1) Koers van 8 Mei en daaraan voorafgaande weken t/m. Vrijdag.
2) 1 Mei geen not. 3) Koers van 14/18 Mei.

WISSELKOERSEN.

KOERSEN IN NEDERLAND.

Data	New York *)	Londen *)	Berlijn *)	Parijs *)	Brussel *)	Batavia 1)
12 Mei 1936	1.47 1/2	7.35	59.60	9.74 1/2	25.09	100 1/16
13 " 1936	1.47 1/16	7.35 3/4	59.65	9.75 1/2	25.07 1/2	100 1/16
14 " 1936	1.47 1/2	7.33 1/2	59.58	9.75 1/2	25.02 1/2	100 1/16
15 " 1936	1.47 1/16	7.33 1/2	59.53	9.75	25.01	100 1/16
16 " 1936	1.47 1/16	7.34 1/2	59.54	9.75 1/2	25.04	100 1/16
18 " 1936	1.48	7.35 1/2	59.58	9.75	25.02 1/2	100 1/16
Laagste d.w. 1)	1.47 1/16	7.32	59.47 1/2	9.73	24.98	100 1/16
Hoogste d.w. 1)	1.48 1/2	7.37 1/2	59.67 1/2	9.76 1/2	25.15	100 1/16
Muntpariteit	2.4878	12.1071	59.263	9.747	34.592	100

Data	Zwitserland *)	Weenen *)	Praag 1)	Boekarest 1)	Milaan **)	Madrid **)
12 Mei 1936	47.85	—	6.13	1.10	—	20.19
13 " 1936	47.86	—	6.13	1.10	—	20.22 1/2
14 " 1936	47.92	—	6.13	1.10	—	20.22 1/2
15 " 1936	47.90	—	6.13	1.10	—	20.20
16 " 1936	47.90	—	6.14	1.10	—	—
18 " 1936	47.88	—	6.13	1.10	—	20.20
Laagste d.w. 1)	47.72 1/2	—	6.09	1.05	11.70	20.10
Hoogste d.w. 1)	47.97 1/2	27.70	6.15	1.15	11.75	20.25
Muntpariteit	48.003	35.007	7.371	1.488	13.094	48.52

Data	Stockholm *)	Kopenhagen *)	Oslo *)	Helsingfors 1)	Buenos-Aires 1)	Montreal 1)
12 Mei 1936	37.90	32.80	36.90	3.25	41 1/4	1.48
13 " 1936	37.97 1/2	32.85	36.95	3.25	41	1.48
14 " 1936	37.87 1/2	32.75	36.85	3.25	41	1.47 1/4
15 " 1936	37.85	32.77 1/2	36.87 1/2	3.24	40 1/2	1.47 1/4
16 " 1936	37.92 1/2	32.82 1/2	36.90	3.25	40 1/2	1.47 1/4
18 " 1936	37.95	32.85	36.95	3.24 1/2	41	1.47 3/4
Laagste d.w. 1)	37.70	32.65	36.75	3.21	40 1/2	1.47 1/4
Hoogste d.w. 1)	38.05	32.95	37.05	3.27 1/2	41 1/4	1.48 1/4
Muntpariteit	66.671	66.671	66.671	6.266	95 1/2	2.4878

*) Notering te Amsterdam. **) Not. te Rotterdam. 1) Part. opgave. In 't 1ste of 2de No. van ieder maand komt een overzicht voor van een aantal niet wekelijks opgenomen wisselkoersen.

KOERSEN TE NEW YORK. (Cable).

Data	Londen (\$ per £)	Parijs (\$ p. 100 fr.)	Berlijn (\$ p. 100 Mk.)	Amsterdam (\$ p. 100 gld.)
12 Mei 1936	4,97 1/2	6,59 1/2	40,35	67,62
13 " 1936	4,96 3/4	6,60	40,35	67,61
14 " 1936	4,96 1/2	6,60 1/2	40,35	67,73
15 " 1936	4,96 17/32	6,59 15/16	40,31	67,69
16 " 1936	4,96 1/2	6,59 1/2	40,26	67,63
18 " 1936	4,97 9/32	6,58 1/16	40,25	67,57
20 Mei 1935	4,91 1/2	6,58 1/2	40,24	67,65
Muntpariteit..	4,86	3,90 1/2	23,81 1/4	40 1/16

KOERSEN TE LONDEN.

Plaatsen en Landen	Noteerings-eenheden	2 Mei 1936	9 Mei 1936	11/16 Mei 1936 Laagste	16 Mei 1936 Hoogste
Alexandrië..	Piast. p. £	97 1/2	97 1/2	97 3/4	97 1/2
Athene	Dr. p. £	521	525	523	526
Bangkok...	Sh. p. tical	1/10 1/8	1/10 1/8	1/10 1/8	1/10 1/8
Budapest ..	Pen. p. £	16 1/2	16 3/4	16 3/4	16 3/4
Buenos Aires	p. pesop. £	18.00	18.00	17.95	18.05
Calcutta ...	Sh. p. rup.	1/6 1/2	1/6 1/2	1/6 3/8	1/6 1/2
Constantin..	Piast. p. £	617	619	618	618
Hongkong ..	Sh. p. \$	1/3 1/2	1/3 1/2	1/3 3/8	1/4
Kobe	Sh. p. yen	1/2 1/8	1/2 1/8	1/2	1/2 1/8
Lissabon ...	Escu. p. £	110 1/2	110 1/2	109 1/2	110 3/4
Mexico	\$ per £	17.90	17.90	17.40	18.40
Montevideo *)	d. per £	22 1/2	23	22 1/2	23 1/2
Montreal ...	\$ per £	4.95	4.98 3/8	4.96 1/4	4.98 1/2
Rio de Janeiro	d. per Mil.	2 1/16	2 1/16	2 1/16	2 1/16
Shanghai ..	Sh. p. \$	1/2 1/2	1/2 1/2	1/2 3/8	1/2 3/8
Singapore ..	id. p. \$	2/4 5/8	2/4 5/8	2/4 1/2	2/4 5/8
Valparaiso *)	\$ per £	131	133	133	134
Warschau ..	Zl. p. £	26 1/2	26 1/2	26 1/2	26 3/4

1) Offic. not. 15 laten, gem. not., welke imp. hebben te betalen, 27 Febr. 17.02. 2) Offic. not. 7 Apr. 39 1/2; 4 Mei 39 1/2; 5 Mei 39 1/4; 8 Mei 39 1/2; 9 Mei 39 1/2; 11 Mei 39 1/4; 14 Mei 39 1/2; 15 Mei 39 1/2; 16 Mei 39 1/2. 3) Id. 11 Mrt. 1935 4 1/4. 4) 90 dg. Vanaf 28 Aug. laatste "export" notering.

ZILVERPRIJS

GOUDPRIJS

Londen 1)		N.York 2)		Londen	
12 Mei 1936..	20 3/8	44 3/4	12 Mei 1936....	140,2 1/2	140,2 1/2
13 " 1936..	20 1/16	44 3/4	13 " 1936....	140/-	140,3
14 " 1936..	20 1/16	45 1/4	14 " 1936....	140,3	140,2
15 " 1936..	20 1/8	45 1/4	15 " 1936....	140,2	140,3
16 " 1936..	20 3/8	—	16 " 1936....	140,3	140,1
18 " 1936..	20 1/16	45 3/8	18 " 1936....	140,1	141,8
20 Mei 1935..	34 1/16	76	20 Mei 1935....	141,8	84/10 3/4
27 Juli 1914..	24 1/16	59	27 Juli 1914....	84/10 3/4	—

1) in pence p. oz. stand. 2) Foreign silver in \$c. p. oz. fine. 3) in sh. p. oz. fine

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen.	7 Mei 1936	15 Mei 1936
Saldo van 's Rijks Schatkist bij De Nederlandsche Bank	f 58.506.778,53	f 59.037.439,91
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten Voorsch. op ult. Apr. (resp. Mrt.) 1936 afd. gemeent. verstr. op a. haar uit te keeren hoofds. der pers. bel., aand. in de hoofds. der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede o.p. op die belastingen en op de vermogensbelasting Voorschotten aan Ned.-Indië	—	603.493,33
Idem aan Suriname	6.299.148,44	3.274.745,83
Idem aan Curaçao	123.629.015,70	124.274.811,10
Kasvord.weg. credietverst. a/h. buitenl. Daggeldleeningen tegen onderpand ..	14.591.325,26	14.613.319,27
Saldo der postrek. v. Rijkscomptabelen Vord. op het Alg. Burg. Pensioenfonds 1) Vord. op andere Staatsbedrijven 1) ...	117.718.297,35	117.737.016,15
Verstr. ten laste der Rijksbegr. kasgeldleeningen aan gemeenten (saldo)...	3.000.000,—	750.000,—
	32.234.461,34	29.897.116,49
	12.507.189,59	9.366.034,47
	38.447.196,24	38.222.196,24
Verplichtingen		
Voorshot door De Ned. Bank ingev. art. 16 van haar octrooi verstrekt Schuld a. d. Bank voor Ned. Gemeenten Schatkistbiljetten in omloop	—	—
Schatkistpromessen in omloop	f 590.283,16	f 433.578.000,—
Zilverbons in omloop	437.803.000,—	98.620.000,—
Schuld op ult. Apr. (resp. Mrt.) 1936 afd. gem. weg. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fondsbel. alsmede o.p. op die bel. en op de vermogensbelasting ..	106.370.000,—	1.178.180,—
Schuld aan Curaçao 1)	1.178.979,50	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenf. 1) Id. a. h. Staatsbedr. der P.T. en T. 1) ...	869.075,63	759.700,86
Id. aan andere Staatsbedrijven 1)	7.119.873,17	393.986,59
Id. aan diverse instellingen 1)	87.361.126,84	93.327.994,45
1) In rekg.-crt. met 's Rijks Schatkist.	—	552.730,36
	83.179.315,98	83.170.698,17

NEDERLANDSCH-INDISCHE VLOTTENDE SCHULD.

	9 Mei 1936	16 Mei 1936
Vorderingen: 1)		
Saldo Javasche Bank	—	f 1.805.000,—
Saldo b. d. Postchèque- en Girodienst ..	f 442.000,—	358.000,—
Verplichtingen:		
Voorshot 's Rijks kas e. a. Rijksinstell. ..	123.701.000,—	124.263.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1.500.000,—	1.500.000,—
Schatkistbiljetten in omloop	3.000.000,—	3.000.000,—
Schuld aan het Ned.-Ind. Muntfonds	1.104.000,—	1.104.000,—
Idem aan de Ned.-Ind. Postspaarbank ..	1.349.000,—	1.278.000,—
Belegde kasmiddelen Zelfbesturen ...	507.000,—	507.000,—
Voorshot van de Javasche Bank ...	1.480.000,—	—
1) Betaalmiddelen in 's Lands Kas op 16 Mei 1936	f 52.135.000,—	—

CURAÇAOSCHE BANK.

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Metaal	Circulatie	Voor-schotten aan de kolonie	Dis-conto's	Diverse reke-ningen 1)	Diverse reke-ningen 2)
1 April 1936	4.579	4.430	333	47	586	120
1 Maart 1936	4.582	4.458	279	45	656	108
1 Februari 1936	4.600	4.308	97	46	643	82
1 Januari 1936	4.622	4.331	170	46	585	95
1 April 1935	4.480	4.480	198	81	555	244

1) Sluftp. der activa. 2) Sluftp. der passiva.

STATISTISCH OVERZICHT

		GRANEN EN ZADEN								TUINBOUWARTIKELEN						VLEESCH						
		TARWE 80 kg La Plata loco Rotterdam/A'dam per 100 kg. 1)		ROGGE 74 kg Bahia Blanca loco R'dam/A'dam per 100 kg. 2)		MAIS La Plata loco R'dam/A'dam per 2000 kg.		GERST 64/65 kg La Plata loco Rotterdam/A'dam per 2000 kg. 4)		LIJNZAAD La Plata loco R'dam/A'dam per 1960 kg.		BLOEM-KOOL 1e soort p. 100 st. 5)		KASKOM-KOMMERS 1e soort p. 100 st. 5)		SALADE 1e soort 5) p. 100 Krop		RUND-VLEESCH (versch) per 100 kg Rotterdam		VARKENS-VLEESCH (versch) per 100 kg Rotterdam		
		fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	fl.	%	
1925		17,20	100,0	13,07 ⁵	100,0	231,50	100,0	236,00	100,0	462,50	100,0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1926		15,90	92,4	11,75	89,9	174,25	75,3	196,75	83,4	360,50	77,9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1927		14,75	85,8	12,47 ⁵	95,4	176,00	76,0	237,00	100,4	362,50	78,4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1928		13,47 ⁵	78,3	13,15	100,6	226,00	97,7	228,50	96,8	363,00	78,5	26,47	100,0	23,08	100,0	5,83	100,0	93,—	100,—	77,50	100,—	—
1929		12,25	71,2	10,87 ⁵	83,2	204,00	88,1	179,75	76,2	419,25	90,6	26,32	99,4	23,83	103,3	7,60	130,3	96,40	103,7	93,12 ⁵	120,2	—
1930		9,67 ⁵	56,3	6,22 ⁵	47,6	136,75	59,1	111,75	47,4	356,00	77,0	16,32	61,7	18,28	79,2	3,51	60,2	108,—	116,1	72,90	94,1	—
1931		5,55	32,3	4,55	34,8	84,50	36,5	107,25	45,4	187,00	40,4	18,49	69,9	16,89	73,2	4,33	74,3	88,—	94,6	48,—	61,9	—
1932		5,22 ⁵	30,4	4,62 ⁵	35,4	77,25	33,4	100,75	42,7	137,00	29,6	16,71	63,1	11,87	51,4	3,57	61,2	61,—	65,6	37,50	48,4	—
1933		5,02 ⁵	29,2	3,55	27,2	68,50	29,6	70,00	29,7	148,00	32,0	14,47	54,7	9,96	43,2	1,86	31,9	52,—	55,9	49,50	63,9	—
1934		3,67 ⁵	21,4	3,32 ⁵	25,4	70,75	30,6	75,75	32,1	142,50	30,8	11,72	44,3	8,78	38,0	2,52	43,2	61,50	66,1	46,65	60,2	—
1935		4,12 ⁵	24,0	3,07 ⁵	23,5	61,25	26,5	68,00	28,8	131,75	28,5	8,12	30,7	6,79	29,4	2,23	38,3	48,12 ⁵	51,7	51,62 ⁵	66,6	—
Juli	1934	3,80	22,1	3,30	25,3	71,50	30,9	78,75	33,4	151,25	32,7	—	—	—	—	—	—	63,—	67,7	44,62 ⁵	57,6	—
Aug.	"	4,37	25,4	4,27 ⁵	32,7	83,25	36,0	93,50	39,6	159,25	34,4	—	—	—	—	—	—	63,95	68,8	43,30	55,9	—
Sept.	"	4,—	23,3	4,15	31,7	77,25	33,4	93,25	39,5	145,50	31,5	—	—	—	—	—	—	63,55	68,3	42,62 ⁵	55,0	—
Oct.	"	3,50	20,3	3,70	28,3	69,50	30,0	93,50	39,6	135,25	29,2	—	—	—	—	—	—	60,70	65,3	42,12 ⁵	54,4	—
Nov.	"	3,50	20,3	3,45	26,4	71,25	30,8	89,25	37,8	127,75	27,6	—	—	—	—	—	—	53,75	57,8	44,50	57,4	—
Dec.	"	3,45	20,1	3,55	27,2	76,25	32,9	91,00	38,6	134,00	29,0	—	—	—	—	—	—	53,15	57,2	44,65	57,6	—
Jan.	1935	3,30	19,2	3,52 ⁵	27,0	74,25	32,1	89,25	37,8	137,25	29,7	—	—	—	—	—	—	53,62 ⁵	57,7	45,62 ⁵	58,9	—
Febr.	"	3,20	18,6	3,37 ⁵	25,8	68,00	29,4	71,25	30,2	124,25	26,9	—	—	—	—	—	—	51,90	55,8	47,55	61,4	—
Maart	"	3,20	18,6	3,07 ⁵	23,5	67,75	29,3	64,00	27,1	120,50	26,1	—	—	—	—	—	—	51,40	55,3	51,20	66,1	—
April	"	4,07 ⁵	23,7	2,95	22,6	70,75	30,6	66,75	28,0	125,00	27,0	10,81	40,8	11,21	48,6	3,27	56,1	51,92 ⁵	55,8	50,25	64,8	—
Mei	"	4,05	23,5	2,90	22,2	59,90	25,9	67,25	28,5	125,50	27,1	8,98	33,9	7,14	30,9	2,46	42,2	50,80	54,6	48,50	62,6	—
Juni	"	4,02	23,4	2,90	22,2	57,50	24,8	75,00	31,8	124,25	26,9	4,57	17,3	2,02	8,8	0,95	16,3	48,—	51,6	46,12 ⁵	59,5	—
Juli	"	3,92 ⁵	22,8	2,55	19,5	54,50	23,5	66,75	28,3	124,50	26,9	—	—	—	—	—	—	48,—	51,6	47,37 ⁵	61,1	—
Aug.	"	4,25	24,7	2,62 ⁵	20,1	55,25	23,9	64,50	27,3	132,25	28,6	—	—	—	—	—	—	44,80	48,2	52,55	67,8	—
Sept.	"	4,75	27,6	3,—	22,9	55,75	24,1	64,50	27,3	139,50	30,2	—	—	—	—	—	—	43,37 ⁵	46,6	56,62 ⁵	73,1	—
Oct.	"	4,95	28,8	3,35	25,6	57,75	24,9	64,75	27,4	142,75	30,9	—	—	—	—	—	—	46,07 ⁵	49,5	64,62 ⁵	83,4	—
Nov.	"	4,65	27,0	3,20	24,5	55,00	23,8	59,75	25,3	137,75	29,8	—	—	—	—	—	—	42,75	46,0	56,85	73,4	—
Dec.	"	5,15	29,9	3,40	26,0	56,75	24,5	60,75	25,7	146,50	31,7	—	—	—	—	—	—	44,75	48,1	52,25	67,4	—
Jan.	1936	5,45	31,7	3,52 ⁵	27,0	56,00	24,2	63,50	27,0	153,50	33,1	—	—	—	—	—	—	44,—	47,3	50,87 ⁵	65,6	—
Febr.	"	5,22 ⁵	30,4	3,40	26,0	55,25	23,9	64,50	27,3	152,50	33,0	—	—	—	—	—	—	43,77 ⁵	47,1	48,25	62,3	—
Maart	"	5,22 ⁵	30,4	3,50	26,8	59,50	25,7	69,75	29,6	150,00	32,4	—	—	—	—	—	—	45,75	49,2	46,57 ⁵	60,1	—
April	"	5,17 ⁵	30,1	3,45	26,4	64,00	27,6	70,00	29,7	147,25	31,8	11,56	43,7	10,65	46,1	3,09	53,0	48,50	52,1	45,37 ⁵	58,6	—
4 Mei	"	5,15	29,9	3,50	26,8	67,00	28,9	74,00	31,4	147,50	31,9	9,90	37,4	7,90	34,2	2,20	37,7	48,30 ⁵	51,9	44,— ⁶	56,8	—
11 "	"	5,15	29,9	3,45	26,4	63,50	27,4	73,00	30,9	148,00	32,0	8,13	30,7	7,13	30,9	1,93	33,1	50,— ⁷	53,8	44,— ⁷	56,8	—
18 "	"	5,10	29,7	3,45	26,4	62,00	26,8	71,00	30,1	147,50	31,9	8,76	33,1	6,83	29,6	1,16	19,9	52,— ⁸	55,9	44,50 ⁸	57,4	—

1) Men zie voor de toelichting op dezen staat de nos. van 8, 15 Aug. 1928, 25 Febr. 1931 en 15 Febr. 1933. 2) Tot Jan. 1931 Hard Winter No. 2. van Jan. 1931 tot 16 Dec. 1929 tot 26 Mei 1930 74/5 kg Hongaarsche vanaf 26 Mei 1930 tot 23 Mei 1932 74 kg Zuid-Russische; van 23 Mei 1932 tot 2 Oct. 1933 No. 2 Canada. 3) Tot Van 19 Sept. '32 tot 24 Juli '33 62/63 kg Z.-Russ. Van 24 Juli '33—7 Oct. '35 64/65 kg La Plata. Van 7 Oct. '35—18 Mei '36 62/63 kg Z.-Russische. 4) De jaargemiddelden zijn

Vervolg STATISTISCH OVERZICHT

		MINERALEN						TEXTIELGOEDEREN						DIVERSEN							
		STEENKOLEN Westfaalsche/ Hollandsche bunkerolen, ongezeefd f.o.b. R'dam/A'dam per 1000 kg.		PETROLEUM Mid. Contin. Crude 33 t/m 33.9 ^o Bé s. g. per barrel		BENZINE Gulf exp. 64/66 ^o §cts. per U.S. gallon		KATOEN			WOL gekamde Australische, Merino, 64's Av. loco Bradford per lb.			WOL gekamde Australische, Crossbred Colonial Carded, 50's Av. loco Bradford per lb.			KOE- HUIDEN Gaaf, open kop 57-61 pnd.		KALK- SALPETER Gld. per 100 kg netto		
		fl.	%	\$	%	§cts.	%	§cts.	%	pence	%	pence	%	pence	%	fl.	%	fl.	%		
1925		10,80	100,0	1,68	100,0	14,86	100,—	23,25	100,0	29,27	100,—	9,35	100,—	55,00	100,0	29,50	100,0	34,70	100,0	12,—	100,0
1926		17,90	165,7	1,89	112,5	13,65	91,9	17,55	75,5	16,24	55,5	6,30	67,4	47,25	85,9	24,75	83,9	28,46	82,0	11,61	96,8
1927		11,25	104,2	1,30	77,4	14,86	100,—	17,50	75,3	16,78	57,3	7,27	77,8	48,50	88,2	26,50	89,8	40,43	116,5	11,48	95,7
1928		10,10	93,5	1,20	71,4	9,98	67,2	20,00	86,0	19,21	65,6	7,51	80,4	51,50	93,6	30,50	103,4	47,58	137,1	11,48	95,7
1929		11,40	105,6	1,23	73,2	10,—	67,3	19,15	82,4	17,05	58,2	6,59	70,5	39,—	70,9	25,25	85,6	32,25	92,9	10,60	88,3
1930		11,35	105,1	1,12	66,7	8,77	59,0	13,55	58,3	12,—	41,0	3,92	41,9	26,75	48,6	16,25	55,1	25,36	73,1	9,84	82,0
1931		10,05	93,1	0,58	34,5	5,04	33,9	8,60	37,0	7,33	25,0	3,08	33,0	21,50	39,1	12,00	40,7	18,65	53,7	8,61	71,8
1932		8,00	74,1	0,81	48,2	4,50	30,3	6,45	27,7	5,21	17,8	3,11	33,3	16,00	29,1	8,50	28,8	11,15	32,1	6,15	51,3
1933		7,00	64,8	0,45	26,8	3,61	24,3	6,75	29,0	5,13	17,5	2,78	29,7	19,25	35,0	9,50	32,2	13,26	38,2	6,18	51,5
1934		6,20	57,4	0,63	37,5	2,88	19,4	7,35	31,6	5,32	18,2	2,68	28,7	19,25	35,0	10,25	34,7	12,07	34,8	6,11	50,9
1935		6,05	56,0	0,62 ⁵	37,2	3,02	20,3														

(VAN GROOTHANDELSPRIJZEN¹⁾)

	ZUIVEL EN EIEN										METALEN													
	BOTER per kg Leeuwarder Comm. Noteering		BOTER p. kg Heffing Crisis Zuivel-Centr.		KAAS Edammer Alkmaar Fabrieks-kaas kl. m/merk per 50 kg.		EIEN Gem. not. Eiermijn Roermond p. 100 st.		KOPER Standaard Locoprijzen Londen per Eng. ton		LOOD Locoprijzen Londen per Eng. ton		TIN Locoprijzen Londen per Eng. ton		IJZER Cleveland Foundry No. 3 f.o.b. Middlesb. per Eng. ton		GIETERIJ-IJZER (Lux III) p. Eng. t. f.o.b. Antwerpen		ZINK Locoprijzen Londen per Eng. ton		GOUD cash Londen per ounce fine		ZILVER cash Londen per Standard Ounce	
	f.	%	f.	%	f.	%	f.	%	£	%	£	%	£	%	Sh.	%	sh.	%	£	%	sh.	%	pence	%
1925	2,31	100,0	—	—	56,—	100,0	9,18	100,0	62,1/6	100,0	36,8/6	100,0	261,17/-	100,0	73/-	100,0	67/-	100,0	36,3/6	100,0	85/6	100,0	32 1/2	100,0
1926	1,98	85,7	—	—	43,15	77,1	8,15	88,8	58,1/-	93,5	31,1/6	85,3	290,17/6	111,1	86/6	118,5	68/8	102,5	34,2/6	94,3	85/-	99,5	28 1/2	89,3
1927	2,03	87,9	—	—	43,30	77,3	7,96	86,7	55,14/-	89,7	24,4/-	66,4	290,4/-	110,8	73/-	100,0	64/6	96,3	28,10/-	78,8	85/-	99,5	26 3/4	83,3
1928	2,11	91,3	—	—	48,05	85,8	7,99	87,0	63,16/-	102,8	21,1/-	57,8	227,5/-	86,8	66/-	90,4	62/8	93,5	25,5/6	69,9	85/-	99,5	26 1/2	81,1
1929	2,05	88,7	—	—	45,40	81,1	8,11	88,3	75,14/-	121,9	23,5/-	63,8	203,15/6	77,8	70/6	96,6	68/9	102,6	24,17/6	68,8	85/-	99,5	24 1/2	76,2
1930	1,66	71,9	—	—	38,45	68,7	6,72	73,2	54,13/-	88,0	18,1/6	49,6	142,5/-	54,3	67/-	91,8	59/6	88,8	16,17/-	46,6	85/-	99,5	17 1/2	55,4
1931	1,34	58,0	—	—	31,30	56,9	5,35	58,3	36,5/-	58,4	12,1/-	33,1	110,1/-	42,0	55/-	75,3	47/6	70,9	11,10/6	31,9	92/6	108,2	13 3/8	41,6
1932	0,94	40,7	—	—	22,70	40,5	4,14	45,1	22,17/-	36,8	8,12/-	23,6	97,2/-	37,1	42/-	57,5	37/-	55,2	9,16/-	27,1	118/-	138,0	12 1/8	40,1
1933	0,61	26,4	0,96	—	20,20	36,1	3,71	40,4	22,2/6	35,6	7,17/6	21,6	131,18/-	50,4	41/-	56,2	35/-	52,2	10,12/6	29,4	124 1/7 3/4	145,8	12 3/8	38,5
1934	0,45	19,5	1,—	—	18,70	33,4	3,45	37,6	18,14/6	30,2	6,15/6	18,6	141,19/6	54,2	40/-	54,8	33,7	50,1	8,9/-	23,4	137 1/7 3/4	161,0	13 1/8	40,7
1935	0,49	21,2	0,99	—	14,85	26,5	3,20	34,9	19,1/6	30,7	8,11/6	23,5	134,16/6	51,5	39/6	54,1	33/8	50,2	8,10/-	23,5	142/2	166,3	17 1/2	55,1
Juli '34	0,40	17,3	1,—	—	21,50	38,4	2,81	30,6	18,11/-	29,9	6,14/6	18,5	142,9/-	54,0	40/6	55,5	32/4	48,2	8,6/-	22,9	137 1/11	161,4	12 3/4	39,7
Aug. '34	0,43	18,6	1,—	—	20,90	37,3	3,32 1/2	36,2	17,6/-	27,9	6,14/-	18,4	139,7/6	53,2	40/-	54,8	32/6	48,5	8,7/6	23,2	138/6	162,0	13	40,5
Sept. '34	0,43	18,6	1,—	—	18,12 1/2	32,4	3,31	36,1	16,10/-	26,6	6,5/6	17,2	137,17/-	52,6	39/6	54,1	32/6	48,5	7,17/-	21,7	141/-	164,9	13 1/8	40,9
Oct. '34	0,43	18,6	1,—	—	17,37 1/2	31,0	3,95	43,0	16,3/-	26,0	6,6/-	17,3	137,19/6	52,7	39/6	54,1	32/6	48,5	7,7/-	20,3	141/10	165,9	14	43,6
Nov. '34	0,47	20,3	1,—	—	17,—	30,4	4,52 1/2	49,3	16,11/6	26,7	6,8/-	17,6	139,8/-	53,2	40/-	54,8	32/6	48,5	7,7/6	20,4	139/6 1/2	163,2	14 1/8	46,3
Dec. '34	0,54	23,4	0,95	—	15,12 1/2	27,0	4,07	44,3	16,16/6	27,1	6,6/-	17,3	137,8/6	52,5	39/6	54,1	34/6	50,9	7,4/6	20,0	140/6 1/2	164,4	14 1/2	45,7
Jan. '35	0,58	25,1	0,90	—	14,95	26,7	3,12 1/2	34,0	16,19/-	27,3	6,5/-	17,2	138,11/-	52,9	39/6	54,1	34/6	51,5	7,6/6	20,4	141/10 1/2	165,9	14 3/8	45,9
Feb. '35	0,52	22,5	0,95	—	14,37 1/2	25,7	3,20	34,9	16,4/-	28,1	6,4/-	17,0	136,8/-	52,1	39/6	54,1	34/6	51,5	7,3/6	19,8	142/8	166,9	14 1/2	46,1
Mrt. '35	0,37	16,0	1,02 1/2	—	13,30	23,8	2,74	29,8	16,8 1/2	26,4	6,7/6	17,5	124,5/6	47,5	38/-	52,1	33/9	50,4	7,-	19,4	147/5	172,4	15 1/4	49,0
Apr. '35	0,37	16,0	1,08	—	11,50	20,5	2,31 1/2	25,2	18,8/-	29,6	7,5/6	20,0	131,-16	50,0	38/6	52,7	33/6	50,0	7,11/-	20,9	144/5	168,9	16 1/2	56,6
Mei '35	0,34	14,7	1,10	—	11,85	21,2	2,38 1/2	26,0	20,-	32,2	8,6/6	22,9	135,5/6	51,7	39/-	53,4	33/6	50,0	8,15/6	23,3	142/3 1/2	166,4	20	62,3
Juni '35	0,41	17,7	1,07 1/2	—	11,95	21,3	2,41 1/2	26,3	18,16/-	30,3	8,11/6	23,5	136,5/6	52,0	39/6	54,1	33/6	50,0	8,11/-	23,6	141/6	165,5	19 3/8	61,1
Juli '35	0,44	19,0	1,—	—	12,37 1/2	22,1	2,54	27,7	18,10/-	29,8	8,13/-	23,7	140,11/6	53,7	39/6	54,1	33/6	50,0	8,10/-	23,5	140/10	164,7	18 1/2	57,0
Aug. '35	0,46	19,9	1,—	—	15,10	27,0	3,31 1/2	36,1	19,15/-	31,8	9,11/-	26,2	135,12/6	51,8	40/-	54,8	33/6	50,0	8,18/6	24,7	140/4	164,1	17 1/8	55,6
Sept. '35	0,58	25,1	0,97	—	20,25	36,2	3,16	34,4	20,10/6	33,1	9,14/6	26,7	135,4/6	51,6	39/6	54,1	33/6	50,0	9,8/-	26,0	141/-	164,9	17 1/2	54,7
Oct. '35	0,65	28,1	0,89	—	19,87 1/2	35,5	3,95	43,0	21,3/6	34,1	11,3/-	30,6	136,17/6	52,3	39/6	54,1	33/6	50,0	10,-16	27,7	141/8	165,7	17 1/2	54,9
Nov. '35	0,59	25,5	0,94	—	16,90	30,2	4,69	51,1	21,2/6	34,0	10,15/6	29,6	135,13/6	51,8	40/6	55,5	33/6	50,0	9,16/-	27,1	141/3 1/2	165,3	17 1/2	54,7
Dec. '35	0,57	24,7	0,95	—	15,80	28,2	4,60	50,1	21,2/6	34,0	10,1/-	27,5	132,-16	50,4	41/-	56,2	33/6	50,0	9,2/-	25,2	141/1	165,0	15 1/2	47,7
Jan. '36	0,57	24,7	0,95	—	16,80	30,0	4,04	44,0	20,16/6	33,5	9,6/-	25,5	125,6/6	48,0	41/-	56,2	33/6	50,0	8,15/6	24,3	140/11	164,8	12	37,4
Feb. '36	0,61	26,4	0,92 1/2	—	17,37 1/2	31,0	3,37 1/2	36,8	21,3/6	34,1	9,13/-	26,5	123,8/6	47,1	41/-	56,2	33/6	50,0	9,3/6	25,4	140/10	164,7	11 1/2	37,2
Mrt. '36	0,46	19,9	1,04	—	17,70	31,6	2,69	29,3	21,12/6	34,8	9,19/6	27,3	127,12/6	48,7	41/-	56,2	33/6	50,0	9,13/-	26,7	141/-	164,9	11 1/2	36,8
Apr. '36	0,44	19,0	1,02 1/2	—	16,82 1/2	30,0	2,49	27,1	22,5/6	35,9	9,14/-	26,6	125,17/-	48,1	41/-	56,2	33/6	50,0	9,3/-	25,3	140/9 1/2	164,7	12 1/8	37,7
4 Mei '36	0,44 1/2	19,0	1,—	—	18,75 1/2	33,5	2,22 1/2	24,3	22,2/6	36,4	9,14/-	26,6	126,5/6	48,2	41/6	56,8	33/6	50,0	9,2/-	25,2	140/4	164,1	12 1/2	38,7
11 " "	0,44 1/2	19,0	1,—	—	18,75 1/2	33,5	2,25	28,9	22,2/6	35,6	9,5/-	26,4	122,8/-	46,7	41/-	56,2	33/6	50,0	8,15/6	24,3	140/6	164,3	12 1/4	38,1
18 " "	0,44 1/2	19,0	1,—	—	18,-18 1/2	32,1	2,65	28,9	22,7/-	36,0	9,9/6	26,0	123,13/6	47,2	41/6	56,8	33/6	50,0	9,-16	24,9	140/1	163,8	12 1/2	39,1

1) 26 Sept. 1932 tot 9 K.G. La Plata; van 26 Sept. 1932 tot 5 Febr. 1934 Manitoba No. 2. 2) Tot Jan. 1928 Western; vanaf Jan. 1928 tot 16 Dec. 1929 American No. 2, van Jan. 1928 Malting; van Jan. 1928 tot 9 Febr. 1931 American No. 2, van 9 Febr. 1931 tot 23 Mei. 1932 64/5 K.G. Zuid-Russische. Van 23 Mei—19 Sept. 1932 No. 3 berekend uit de gemiddelde prijzen van April, Mei en Juni van het betreffende jaar. 3) 2 Mei. 4) 9 Mei. 5) 16 Mei. 6) 7 Mei. 7) 14 Mei. 8) 1 Mei. 9) 8 Mei. 10) 15 Mei.

(VAN GROOTHANDELSPRIJZEN.)

	BOUWMATERIALEN						KOLONIALE PRODUCTEN													
	VURENHOUT basis 7" f.o.b. Zweden/Finland per standaard van 4.672 M ³ .		STEENEN binnenmuur per 1000 stuks		buitenmuur per 1000 stuks		CACAO G.F. Accra per 50 kg c.i.f. Nederland		COPRA Ned.-Ind. f. m. s. per 100 kg Amsterdam		KOFFIE Robusta Locoprijzen Rotterdam per 1/2 kg.		RUBBER Standaard Ribbed Smoked Sheets loco Londen per lb.		SUIKER Witte kristal-suiker loco R'dam/A'dam per 100 kg.		THEE Afl. N.-I. theev. A'dam gem. pr. Java- en Sumatrathee p. 1/2 kg.		INDEXCIJFER Grondstoffen Koloniale producten	
	f.	%	f.	%	f.	%	sh.	%	f.	%	cts.	%	Sh.	%	f.	%	cts.	%		%
1925	159,75	100	15,50	100,-	19,-	100,-	42/6	100,-	35,87 1/2	100,0	61,375	100,0	2/11,625	100,0	18,75	100,0	84,5	100,0	100,0	100,0
1926	153,50	96,1	15,75	101,6	19,50	102,6	49/-	115,3	34,-	94,8	55,375	90,2	2/-	67,4	93,3	94,25	111,5	98,0	102,6	102,6
1927	160,50	100,5	14,50	93,5	18,50	97,4	68/-	160,0	32,62 1/2	90,9	46,875	76,4	1/6,375	51,6	19,12 1/2	102,0	82,75	97,9	87,5	109,1
1928	151,50	94,8	12,-	77,4	18,50	97,4	57/3	134,9	31,87 1/2	88,9	49,625	80,9	-10,75	30,2	15,85	84,5	75,25	89,1	84,8	87,4
1929	146,00	91,4	14,-	90,3	21,25	111,8	45/10	107,9	27,37 1/2	76,3	50,75	82,7	-10,25	28,8	13,-	69,3	69,25	82		

NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte Balans op 18 Mei 1936.

		Activa.	
Binnenl. Wis-	Hfdbk. f	24.132.984,12	
sels, Prom.	Bijbnk. "	477.945,86	
enz. in disc.	Ag.sch. "	3.822.145,97	f 28.433.075,95
Papier o. h. Buitenl. in disconto			"
Idem eigen portef.	f	1.078.500,—	
Af: Verkocht maar voor debk. nog niet afgel.			" 1.078.500,—
Beleeningen	Hfdbk. f	89.558.259,76 ¹⁾	
incl. vrsch.	Bijbnk. "	6.785.796,72	
in rek.-crt.	Ag.sch. "	35.482.819,73	
op onderp.			f 131.826.876,21
Op Effecten	f	128.367.123,18 ¹⁾	
Op Goederen en Spec.		3.459.753,03	" 131.826.876,21 ¹⁾
Voorschotten a. h. Rijk			"
Munt, Goud	f	123.602.310,—	
Muntmat., Goud		574.408.158,57	
		698.010.468,57	
Munt, Zilver, enz.		20.019.431,31	" 718.029.899,88 ²⁾
Muntmat., Zilver			"
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfondsen		39.582.783,47	
Gebouwen en Meub. der Bank		4.600.000,—	
Diverse rekeningen		7.629.469,43	
Staat d. Nederl. (Wet v. 27,5, '32, S. No. 221)		11.958.329,12	
		943.138.934,06	

		Passiva.	
Kapitaal	f	20.000.000,—	
Reservefondsen		4.049.884,01	
Bijzondere reserve		5.675.000,—	
Pensioenfondsen		9.926.635,52	
Bankbiljetten in omloop		764.212.530,—	
Bankassignatiën in omloop		63.967,52	
Rek.-Cour. f	Het Rijk	56.049.154,54	
saldo's: f	Anderen	79.635.878,—	" 135.685.032,54
Diverse rekeningen		3.525.884,47	
		943.138.934,06	
Beschikbaar metaalsaldo	f	359.123.459,36	
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waartoe de Bank gerechtigd is		897.808.648,—	
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de Bank ondergebracht			"

1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99) f 71.153.775,—
 2) Waarvan in het buitenland " 12.179.907,32

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Goud		Circulatie	Andere opschb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-kings perc.
	Munt	Muntmat.				
18 Mei '36	123602	574.408	764.213	135.749	359.123	80
11 " '36	123602	573.713	774.971	125.806	357.494	80
25 Juli '14	65.703	96.410	310.437	6.198	43.521	54

Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-promessen rechtstreeks	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Diverse rekeningen ¹⁾
18 Mei 1936	28.433	—	131.827	1.079	7.629
11 " 1936	28.124	—	135.307	1.079	7.531
25 Juli 1914	67.947	—	61.686	20.188	509

1) Onder de activa.

JAVASCHE BANK.

Data	Goud	Zilver	Circulatie	Andere opschb. schulden	Beschikb. metaal-saldo
16 Mei '36 ²⁾	108.520		158.890	24.640	35.108
9 " '36 ²⁾	109.340		161.050	21.850	36.180
18 Apr. 1936	85.055	20.437	157.390	25.539	32.320
11 " 1936	85.054	20.950	160.271	21.684	32.222
25 Juli 1914	22.057	31.907	110.172	12.634	4.842

Data	Wissels, buiten N.-Ind. betaal.	Dis-conto's	Beleeningen	Diverse rekeningen ¹⁾	Dek-kings-percentage
16 Mei '36 ²⁾	1.410	75.760		10.140	59
9 " '36 ²⁾	1.340	74.600		9.840	60
18 Apr. 1936	1.331	10.152	52.748	16.631	58
11 " 1936	1.195	10.158	53.294	13.626	58
25 Juli 1914	6.395	7.259	75.541	2.228	44

1) Sluitpost activa. 2) Cijfers telegrafisch ontvangen.

BANK VAN ENGELAND.

Data	Metaal	Bankbilj. in circulatie	Bankbilj. in Banking Departm.	Other Securities Disc. and Advances	Securities
13 Mei 1936	205.103	424.790	39.500	8.826	12.266
6 " 1936	204.460	422.641	41.019	9.448	11.852
22 Juli 1914	40.164	29.317		33.633	

Data	Gov. Sec.	Public Depos.	Other Deposits		Reserve	Dek-kings-perc. 1)
			Bankers	Other Accounts		
13 Mei '36	89.883	13.331	83.215	37.003	40.312	30,1
6 " '36	88.798	9.180	88.342	36.657	41.819	31,1
22 Juli '14	11.005	14.736	42.185		29.297	52

1) Verhouding tusschen Reserve en Deposits.

BANK VAN FRANKRIJK.

Data	Goud	Zilver	Te goed in het buitenl.	Wissels	Waarv. op het buitenl.	Beleeningen	Renteloos voorschot v. d. Staat
8 Mei '36	58.030	691	278	18.341	1.293	6.209	3.200
1 " '36	60.768	692	6	16.140	1.297	6.262	3.200
23 Juli '14	4.104	640	—	1.541	8	769	—

Data	Bons v. d. zelfst. amort. k.	Diver-sen ¹⁾	Circulatie	Reg. Courant		
				Staat	Zelfst. amort.k.	Parti-culieren
1 Mei '36	5.708	2.365	83.988	83	2.252	6.773
17 " '36	5.708	2.691	84.138	90	2.602	6.870
23 Juli '14	—	—	5.912	401	—	943

1) Sluitpost activa.

DUITSCHER RIJKS BANK.

Data	Goud	Daarvan bij buit. circ. banken ¹⁾	Deviezen als goud-dekking geldende	Andere wissels en cheques	Beleeningen
7 Mei 1936	71,0	19,5	5,3	4.246,8	53,0
30 Apr. 1936	70,0	19,5	5,5	4.352,6	73,4
30 Juli 1914	1.356,9	—	—	750,9	50,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa ²⁾	Circu-latie	Regg.-Crt.	Diverse Passiva
7 Mei 1936	228,8	503,2	4.147,1	685,9	174,0
30 Apr. 1936	239,6	561,6	4.348,0	687,7	174,3
30 Juli 1914	330,8	200,4	1.890,9	944,—	40,0

1) Onbelast. 2) W.o. Rentenbankscheine 7 Mei, 30 Apr., resp. 23, 12 mill.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (in Belgia's).

Data 1936	Goud		Binnen- en buitenlandsche wissels	Beleeningen op Belgische Staatsfondsen	Voorschot aan den Staat	Overheids-fondsen	Circulatie	Regg. Crt.	
	Munt en metaal	Munt en diversen						Schatkist	Partic.
14 Mei	3.525	62	1.296	76	160	40	4.266	17	869
7 " "	3.483	61	1.277	76	160	40	4.270	16	803

FEDERAL RESERVE BANKS.

Data	Goudvoorraad		„Other cash“ ²⁾	Wissels	
	Totaal bedrag	Goud-certifi-caten ¹⁾		In her-disc. v. d. member banks	In de open markt gekocht
29 Apr. '36	7.716,8	7.703,8	339,7	5,3	4,7
22 " '36	7.677,6	7.663,8	342,3	5,3	4,7

Data	Belegd in U. S. Gov. Sec.	F. R. Notes in circula-tie	Totaal Depo-sito's	Gestort Kapitaal	Goud-Dek-kings-perc. ³⁾	Algem. Dek-kings-perc. ⁴⁾
29 Apr. '36	2.430,3	3.741,7	6.547,0	130,7	78,3	—
22 " '36	2.430,3	3.748,6	6.509,4	130,7	78,2	—

1) Deze certificaten werden door de Schatkist aan de Reserve Banken gegeven voor de overname van het goud, toen de \$ op 31 Jan. '34 van 100 op 59.06 cents werd gedevalueerd.

2) „Other Cash“ does not include Federal Reserve Notes or a Bank's own Federal Reserve bank notes.

3) Verhouding totalen goudvoorraad tegenover opelschbare schulden: F. R. Notes en netto deposito. 4) Verhouding totalen voorraad muntmateriaal en wettig betaalmiddel tegenover idem.

PARTICULIERE BANKEN AANGESLOTEN BIJ HET FED. RES. STELSEL.

Data	Aantal leening.	Dis-conto's en beleen.	Beleg-gingen	Reserve bij de F. R. banks	Totaal depo-sito's	Waarvan time deposits
22 Apr. '36	2	8.332	13.451	4.348	25.790	4.985
15 " '36	6	8.370	13.426	4.216	25.683	4.958

De posten van De Ned. Bank, de Javasche Bank en de Bank of Eng-land zijn in duizenden, alle overige posten in miljoenen van de be-treffende valuta.